

ÖRÖKSÉG

2008. MÁRCIUS
XII. ÉVFOLYAM
3. SZÁM

M Ű E M L É K ■ R É G É S Z E T ■ M Ű T Á R G Y

A KULTURÁLIS ÖRÖKSÉGVÉDELMI HIVATAL TÁJÉKOZTATÓ FOLYÓIRATA ■ WWW.KOH.HU

TARTALOM

JEGYZET – Az Ünnepek után /Nagy Zoltán 2
NAPIRENDELEN

Felújítások világörökségi területen I.
/Tahi Tóth Ilona 3
A KJB eredményei 2007-ben /Buzinkay Péter 4
A Mútgárgyfelügyeleti Iroda 2007. évi munkája
/Buzinkay Péter 5

FIGYELŐ
Vásárosnamény, Tomcsányi-kúria /László Csaba 7
A „kisemlékek“ az örökségvédelem látókörében
/Turok Margit 8
Kastélysoron Pakstól Kölesdig /Nagy Zoltán 9
A NEKB elmúlt negyedéve /Tóth Zsolt 11

FÓKUSZBAN
A KÖH és a VÖMNB Titkársága Közleménye 12
„Kultúrtörténeti séta Rákóczi várak nyomán“
/J. Dankó Katalin 13
Petőfi-ház /Tóth József fényképei 14-15
Reneszánsz Év 2008. – Visegrád /Buzás Gergely 16
Az ICOMOS-misszió jelentése 21

MŰHELY
Az ICOMOS MNB felhívásai:
a 2008. évi ICOMOS-díjra 17
a Citromdíj 2008. odaítélésére 17
Középkori egyetem Pécsen
A Civertan story /Hadnagy Zoltán 19

KITEKINTŐ
A Műemlékek Nemzeti Gondnokságának hírei 20

MAGYAR TÜKÖR
Pásztó/Mátraszentimre-Óvár késő bronzkori
erődített települése és középkori vára
/Nagy Levente 23
A galyatetői Nagyszálló /Nagy Levente 24
Kassai történetek 2. /Éri István 25
„Világörökség ifjú kezekben“ /Vizi György 26

CIVILÁDA
Tervek és ami megvalósult Esztergomban 27
A BVE Környezetvédelmi csoportjáról 27

Az Ünnepe után

Éppen tíz éve már, hogy a *Műemléklap* márciusi számában képes összeállításban felidéztem azokat a házakat, ahol Petőfi élt vagy megfordult. Legalábbis az ismertebbeket. Mindent bemutatni úgysem lehetett, szétfeszítette volna e lap kereteit.

Most, hogy ismét március van, s mire az *Örökség* megjelenik, már lezajlottak az ünnepek, az élet meg visszazökkent hétköznapi rendjébe, olyan hamar, hogy a hamarjában kirakott zászlókat lé is szedték gyorsan – mintha bármi baja esnék, ha ott lobogna még azon a héten is. Petőfi ma már csak hivatkozási alap, aki arra kiválóan alkalmas, hogy egy-egy sort, netán egy egész verset is idézzünk tőle, aztán egy évre elfelejthetjük, vele az ugyancsak hivatkozási ponttá jegecesedett 1848/49-et. Nincs semmi baj, mondják, másutt, más országokban is így van ez, folyamatosan nem lehet ünnepelni. Ünnepelni valóban nem, ez igaz. De a verseiben élő gondolatokat, mindazt, amitől ő olyan sajátosan és össze nem téveszthetően magyar – azt a nemzeti tartást, azt azért gyökeresen megváltozott modern korunkban sem volna szabad elfelejteni!

Egy emberöltővel ezelőtt Zolnai Pál Berek Katival filmet készített arról, hogy tudja-e az "utca embere" ki volt Petőfi? Sokan már akkor sem tudták, a kép pedig – bár hivatalos felmérési anyagot erről nem olvastam – biztosra veszem, hogy rosszabb. Éppen ezért jó alkalom ez az ünnep arra is, hogy Petőfi ürügyén beszéljünk az elfelejtett, vagy ami még rosszabb: a meg sem ismert hagyományainkról. Nem egetverő nagy dolgokról van szó, éppenséggel nem. A hétköznapi tárgyaitól és eseményeiről, arról, amitől megkülönböztethető egy – maradjunk "házon belül" – alföldi tanya, mondjuk egy bajor vagy francia tanyától, háztól. Ami nem jobb, nem rosszabb, csak más. Amitől más a magyar népdal, még akkor is, ha egymásba ölelkező motívumait fellelhetjük más népek zenéjében. Amiben nincs semmi csoda, hiszen évszázadok mélyéből táplálkozó kultúránk gyökereiben az ősök tudása mellett tovább él a velünk élő népek sajátos, a mi szellemiségünkbe illeszthető, abban továbbépítkező minden sajátossága is. Balassi Bálint verseiből nemcsak a magyar élet – sors, Isten, szerelem – szól téveszthetetlenül tiszta hangon máig érthetően hozzánk, hanem az európai humanizmus is. A nemzet, amely nem feloldható más népben, kultúrájában, hagyományvilágában, nyelvének tengerében. A táj, ahol Petrovicsból Petőfi lett, ahol magyarnak születtek a pannon Pécs ókeresztény emlékei. A nevek és a példák dicsekvés nélkül szinte végtelenül sorolhatók tovább. Petőfit említvén pedig nem tehetjük meg, hogy ne szóljunk nemzeti kincsünkről, a nyelvről, amelyen egyforma hajlékonysággal és könnyedén szólalnak meg magyarul a legnehezebb antik versformák, az ind Dzsajadéva végtelen sorú versei, Dante terzinái, Trakl mágikus muzsikája és a szerb ortodox liturgikus énekek. A példák esetlegesek és szinte bármi mással behelyettesíthetők.

A hagyomány azonban csak úgy és csak akkor él tovább, ha nem válik belőle múzeumi tárgy. Ha az új igényeket megfogalmazó kor – maradjunk ismét csak házon belül – építészetében tovább él, olykor sejtelmesen és meg nem foghatóan a múlt. Valami, amit nem kell, vagy nem lehet megmagyarázni. Amitől szellemisége mégis megkülönböztethetően az, ami: magyar.

Nagy Zoltán

Felújítások világörökségi területen 1.

■ TAHÍ TÓTH ILONA

HÁROM TERÉZVÁROSI KLASSZICISTA LAKÓHÁZ FELÚJÍTÁSÁNAK, ÁTALAKÍTÁSÁNAK TÖRTÉNETÉT A TERÜLET MŰEMLEKI FELÜGYELŐJE FOGLALJA ÖSSZE. MOST, AMIKOR A VÁROSRESZ ÉPÜLETEINEK NAGY RÉSZE HASONLÓ GONDOKKAL KÜZD, A TÖRTÉNET TIPIKUS. A TERÜLET A VILÁGÖRÖKSÉGI CÍMMEL, A MŰEMLEKI JELENTŐSÉGŰ TERÜLET KITERJESZTÉSÉVEL, AZ UTÓBBI PÁR ÉVBEN A FIGYELEM KÖZÉPPONTJÁBA KERÜLT, UGYANAKKOR AZ ITT ÉLŐK, VAGY ÉPÍTENI SZÁNDÉKOZÓK NEM REMÉLHETNEK ANYAGI TÁMOGATÁST VAGY EGYÉB ENGEDMÉNYEKET BERUHÁZÁSAIKHOZ, DE KORLÁTOZÁSOKKAL SZÁMOLNIUK KELL.

Bajcsy Zsilinszky út 17 sz. egykori Balassa ház, amit az 1960-as években felújítottak, ezért az elsők között lehetett társasház. Az ismételt felújítás harminc év után újból aktuálisá vált, és közös akaratral a tulajdonosok úgy döntöttek, hogy a tetőtér eladásából fedezik a költségeket. Az épület kiemelt műemlékként szerepelt nyilvántartásunkban, elsősorban Ybl Miklós személye miatt, aki az épület második építési periódusában a szomszédos Lázár utcai épülettel összekapcsolva, annak udvari szárnyát elbontva, a homlokzatokat romantikus elemekkel gazdagítva, átalakította az egykori klasszicista lakóházat. A kérdés, amellyel hivatalunkat a tulajdonosközösség egy rövid levélben megkereste, egyszerű volt és tömör: megengedhető-e a tetőtér beépítése, az ezzel járó szükségszerű változtatásokkal, úgymint tetőablakok az utcaképből, felvonó a főlépcsőház terében. A támogatást megkapták, így a beruházás 16 önálló lakással a tetőtérben és a teljes körű felújítással megvalósulhatott. (Lásd: Örökség 2005/9 sz.)

A Király utca 20 sz. alatti lakóépület már nem volt ilyen szerencsés, miután az 1960-as évek felújítása itt elmaradt, így a több építési periódust megélt klasszicista, majd a romantikában egy szinttel megemelt és homlokzatában átalakított saroképület kritikus műszaki állapota miatt már nem lehetett társasház. A ke-

rületi önkormányzat a veszélyes állapotú, majdnem teljes területen aládúcolt lakóépületet lassan kiürítette, aminek következtében a műszaki állapot tovább romlott. Statikai szakvélemények sora igazolta, hogy tartószerkezetei menthetetlenek és csak műemlék volta miatt nem merték javasolni bontását. Az önkormányzat neveltséges áron adott túl az épületen, szabadulva a teheről. Új tulajdonosa funkcióváltást, szállodat tervezett a lakóépületben, ezért rövid állásfoglalást kért a következőkre: Elbonthatók-e a függőfolyosók, átalakítható-e a mellélépcsőház, lefedhető-e a belső udvar tere a földszint felett. Az épület megtartása érdekében az előzetes jóváhagyást megkapták, majd ezt követően az épületet színvonalasan felújították és üzemeltetik. A szálloda reklámja az építéskori főlépcsőházi tér, a boltos pincesor, a rekonstruált homlokzat.

Király utca 26 sz., az egykori Jálics ház. Az épületet a területre korábban készített szabályozási tervek több Király utcai épülettel együtt bontásra ítélték, elsősorban rossz műszaki állapota miatt. Megmentése érdekében ezért több épülettel együtt 1996-ban műemléki védelmet kapott. A borkereskedő Jálics családnak Hild József tervezte az egyszerű alaprajzi elrendezésű lakóházat, amely hatalmas boltos pincéivel, tágas udvarával, több utcára nyíló kijáratával tökéletesen kiszolgálta az építetői igényt. A család életének változásával az épület is átalakult, a szomszédos házak felé megszüntették az átjárást, elbontották az udvari kereszt szárnyát és többször átépítették a földszinti portálokat. A szőlőfürtökkel díszített homlokzat, az épület alatt a hatalmas egybefüggő pincesor azonban érintetlenül megmaradt. Később a rossz minőségű bérlakások, udvarán a parkolók, állapotát tovább rombolták, fáfödemei beszakadtak, elektromos vezetékai életveszélyessé váltak, ezért lassan lakhatatlanná vált és kiürítették. A pince és földszint új tulajdonosa veteli szándékát jelezte az egész ingatlanra, abban az esetben amennyiben programtervet hivatalunk támogatja. Műemléki tudományos dokumentáció alapján, annak adatait felhasználva kívánták visszaépíteni az elbontott kereszt szárnyat, feltárni és felújítani a betömött pincét. Egy többfunkciós házat terveztek, belsőépítészeti központot a pincében, földszinten bemutatóteremmel és üzlettel, a pince egy részében – az építető emlékének adózva – bormúzeummal, az emeleten konferenciák, kiállítások számára egybenyitott terekkel, a tetőtérben műteremlakásokkal.

A program jó volt, az új épületrész a környezetben megvalósuló új beépítésekhez igazodott, ezért a kerületi önkormányzat is támogatta. Az eredmény tíz év után látható. Homlokzatát, lépcsőházát restaurálták, függőfolyosóit, pincéit felújították. A belső udvari homlokzat, a szinteken egybenyitott terem sor azonban már az új beépítés puritán hangulatához igazodik.

Az épületek sorsát minden esetben elsősorban a tulajdonosi akarat irányította a jogi védelem segített a hiteles rekonstrukcióban, de nem lehetett akadály a értelmes fejlesztésnek. Mindannyiunknak számolnia kell az épületek folyamatosan romló műszaki állapotával, s azzal, hogy a társasházakban itt élők, ha maradni akarnak, korszerűsíteni szeretnének. Felvonót akarnak építeni a lépcsőházban vagy a belső udvarban, bővíteni a tetőtérben, remélve, hogy az elmaradt felújításokat a fejlesztők elvégzik helyettük.

Ha viszont úgy döntenek, hogy eladják épületüket, az új tulaj-

donos részben vagy egészen bontani akar, és ha az épület nem védett, úgy azt előbb vagy utóbb meg is teheti. Az önkormányzati rendeletek szabályozási előírásai érzéketlenül kezelik az örökségvédelmi szempontokat, helyi védelem nem létezik, kényszer az ingatlanon belüli parkoló építés, ami sok esetben nemcsak magát a fejlesztésre kiszemelt épületet, de annak szűkebb környezetét is veszélyezteti.

Akadnak azonban fanatikus építtetők, hasznukat remélő befektetők, akik kitaranak a régi épületek fejlesztése mellett, vállalva az önkormányzati bérlők kiköltöztetésének költségeit, a gépkocsi megváltást, és mindezekkel együtt a műemlék épületek felújításával járó kalandtúrát is. Csak remélni lehet, hogy az önkormányzatok döntéshozói is lesznek legalább annyira merészek és vállalkozó kedvűek, hogy csatlakozzanak. ■

A Kulturális Javak Bizottsága (KJB) eredményei 2007-ben

■ BUZINKAY PÉTER

A Kulturális Javak Bizottságát (KJB) 2006. tavaszán hívta létre a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal a vonatkozó jogszabály (10/2006. NKÖM rendelet) ekkor hatályba lépett módosítása alapján. E szerint a KJB egy "8 tagú szakmai tanácsadó testület, amely a kulturális javakkal kapcsolatos egyes elsőfokú hatósági, illetve egyéb szakmai döntések előkészítésében segíti a Hivatal munkáját". Tagösszetételét pedig úgy határozta meg, hogy a kulturális javak, műtárgyak védelmével kapcsolatba kerülő legjelentősebb érintettek lehetőleg mind képviselve legyenek: öt nagy közgyűjtemény mellett, a Tudományos Akadémia és a Magyar Műtárgy- és Régiségkereskedők Országos Szövetsége képviselője vesz részt teljes jogú tagként a bizottsági munkában. A KJB elnöki teendőit a 2006. májusában történt megválasztása óta a Magyar Nemzeti Galéria képviselője Király Erzsébet látja el. A KJB titkárságát a Hivatal Műtárgyfelügyeleti Irodája adja: az ügyek tárgyalására történő előkészítésével, az ülésen elhangzottak rögzítésével, majd a hivatali, hatósági döntésekbe való beépítésével.

A 2007. évi üléseken – csakúgy, mint 2006-ban is – a tagok (betegségtől eltekintve) csaknem kivétel nélkül megjelentek és színvonalas szakmai munkát végeztek. Az év során az egyik tagtól (magánjellegű okokból, hosszas távollét után) meg kellett válnunk, így a KJB ősszel új taggal egészült ki.

A 2006. tavaszától kialakított rend szerint folytatódott a munka 2007-ben is: a KJB havi rendszerességgel – augusztusban nyári

zéshez kapcsolódó kérdés kivételével.) A KJB létrehozatala óta minden egyes, a KÖH elé került új műtárgyvédési ügyről állásfoglalást alakított ki, tehát idén sem hozott a Hivatal döntést a KJB véleménye nélkül.

A 123 megtárgyalt ügyből 87 esetben (70,7 %) foglalt állás a KJB

a védés mellett, 22 esetben (17,8 %) ellene és 13 esetben (10,6 %) pedig a szakvélemény kiegészítését javasolta. Az szavazások csaknem minden alkalommal egyhangúak voltak, a védetté nyilvánítás mellett mindössze két esetben került sor többségi döntéssel elfogadott állásfoglalásra, azaz az esetek több mint 90 %-ában a védéssel minden terület képviselője egyetértett.

Tanulságos a 2006-os év adataival való összevetés: idén, a tavalyi 30 %-os arányhoz képest a védési ügyeknek már csak 10 %-át ítélte a bizottság kellően nem előkészítettnek, a szakvélemények további kiegészítését javasolva. Ez egyértelmű eredménye a KJB-nek, és a Hivatalnak: a szakvéleményeket elkészítő közgyűjtemények e feladatot a korábbiakhoz képest idén már jóval alaposabban végezték el, kiegészítésre sokkal kevesebb esetben volt szükség. A Hivatal a KJB állásfoglalásait kivétel nélkül minden esetben megalapozottnak ítélte, és döntéseit azokkal összhangban hozta meg.

A KJB első teljes évének munkáját és tapasztalatait összegezve elmondható, hogy a 2006. tavaszán történt létrehozatala után 2007-ben már beállt a "kerékvágásba", és feladatát magas színvonalon, eredményesen látta el. Bizonyára ennek is köszönhető, hogy az újonnan kimondott védettségeket kevesebb kritika érte, a közvélemény, a műkereskedelem, a műgyűjtők és más érintettek is elfogadóbbak lettek, és a fellebbezések száma is jelentősen csökkent. ■

szünetet közebeiktatva – 11 ülést tartott, ahol összesen 123 napirendi pontot (ügyet) tárgyalta meg. Ezek az ügyek jellemzően védetté nyilvánításhoz kapcsolódtak. (Egy, kivételi engedélye-

A Műtárgyfelügyeleti Iroda 2007. évi munkája

■ BUZINKAY PÉTER

A MEGELŐZŐ ÉVHEZ HASONLÓAN 2007-BAN IS EREDMÉNYES IDŐSZAKOT ZÁRHATOTT A HIVATAL MŰTÁRGYFELÜGYELETE. A MŰTÁRGYFELÜGYELETI IRODÁT SZERENCÉS MÓDON ELKERÜLTÉK A NAGYOBB SZERVEZETI ÉS EGYÉB GYÖKERES VÁLTOZÁSOK, ÍGY A MEGELŐZŐ EGY-KÉT ÉV ALATT KIALAKULT, ÉS BEJÁRATOTT GYAKORLATNAK MEGFELELŐEN RENDEZETT KÖRÜLMÉNYEK KÖZÖTT DOLGOZHATTUNK.

A folyamatos napi *hatósági és hivatali ügyeink* (védetté nyilvánítás, megszüntetés, kiviteli engedélyezés, állami elővásárlás, felügyelet-szemlék, nyilvántartási munka stb.) 2007-ben is növekvő számokat és munkát mutatottak, az előző évhez képest az iktatásunk ugyan csak 10 %-kal több ügyet rögzített (összesen mintegy 5000-et), de a munkából az év nagyobb részében – betegség miatt – távollevő munkatárs ügyeit is átvéve a munkatársak leterheltsége átlagosan 30 %-kal nőtt. Ezt a munkát igyekeztünk a korábbi tapasztalatok nyomán magasabb színvonalon, szak- és jogszerűbben végezni.

A napi munkában a határidők folyamatos megtartása mellett a legfontosabb eredménynek *védetség tárgyánál* folyamatosan végzett *műtárgyfelügyeleti tevékenységet* tartjuk. 2007-ben a műtárgyfelügyelők a védetség felülvizsgálata érdekében a napi munkában előkerülő ügyeken túl összesen 152 helyszíni ellenőrzést tartottak, ahol 1447 tárgyat tekintettek meg. Emellett a folyamatban levő ügyekben is szükség volt helyszíni szemlék szervezésére, így az új védeéseinknél az eljárásunk rendes elemeként, vagy az év majd 300 művészeti és könyvárverésén tízezres nagyságrendben felkínált tárgyananyagban összesen 43 esetben több mint 200 védett tárggyal kapcsolatban is kellett intézkednünk. A védetség mellett a műtárgyak *kiviteli engedélyezése* is fontos munkaterületünk, itt is magukért beszélnek a számok: összesen 824 db engedélyt adtunk ki, ebből 616 (75%) végleges és 208 (25%) ideiglenes engedély volt.

A védett műtárgyak adás-vétele esetén érvényesíthető *állami elővásárlási jog* révén 2007-ben négy múzeum és közintézmény számára összesen öt egyedileg védett műtárgyat tudtunk megszerezni. Ez – bár az éves költségvetésben erre már nem volt keret – a gyakorlatban (a maradványképzési kötelezettség miatt) az előző (2006.) évi keret és egy rendkívüli elnöki juttatás felhasználását jelentette, összesen 6.796.350 Ft értékben.

Ugyancsak fontos eredménynek kell elkönyvelnünk a *Kulturális Javak Bizottságának* (KJB) a folyamatos és magas színvonalú munkáját. A 2006 tavaszán megalakult hétagú tanácsadó testület – képviselve a tudományos, közgyűjteményi és műkereskedelmi szempontokat – jelentős hozadékkal járt. A KJB ezúttal is minden egyes új védés ügyét megtárgyalta, s a mintegy 120 megtárgyalt ügyből – a 2006-os 30 %-hoz képest – már csak 10%-ban találta az ügyeket nem kellően előkészítettnek. Ez egyértelmű siker, hiszen így határozottan állíthatjuk, hogy a szakvéleményező közgyűjtemények és az ügyeket kézben tartó Műtárgyfelügyeleti Iroda jelentős előrelépést tett a védeések körültekintőbb és alaposabb előkészítésével. Bizonyára ennek is köszönhető, hogy az újonnan kimondott védeettségeket kevesebb kritika érte, a közvélemény, a műkereskedelem, a műgyűjtők és más érintettek is elfogadóbbak lettek, és a fellebbezések száma is jelentősen csökkent.

Műtárgyfelügyeleti munkánk legfiatalabb területén, a kulturális javakkal kapcsolatos bűnügyi együttműködésben ugyancsak számottevő eredményeket könyvelhetünk el. A vám- és rendőri szervekkel való napi együttműködésben, rendszeres szakmai segítségnyújtáson túl az év során széleskörű adatgyűjtésbe kezdtünk, amelynek eredményeként a lopott műtárgyak adatait és fényképeit az Internetes honlapunkon (www.koh.hu) megjelenítő

adatbázisban már több mint 1300 lopott műtárgyat rögzítettünk, ennek több mint harmadát, mintegy 500 festmény, szobor, könyv, óra stb. adatát 2007-ben vettük fel. Ehhez kapcsolódva 2007-ben is rendszeresen küldtünk tájékoztatást (elektronikus hírlevél formában) most már esetenként több mint 150 címzettnak (aukciós házaknak, galériáknak, régiségkereskedőknek, magángyűjtőknek stb.) Az adatbázis és a hírlevél nyomán nekünk, illetve az érintetteknek több eltűnt tárgyat is sikerült azonosítani, és eredeti tulajdonosának (köztük múzeumnak is!) visszajuttatni. E feladatkörben 2007. évben is folytattuk a francia műkincsrendőrség lopott műtárgy nyilvántartó és kereső számítógépes rendszere (TREIMA 2) átvétele érdekében az egyeztetéseket. 2007. júniusában a műkereskedőknek tartottunk tájékoztató alkalmat a műtárgyakkal kapcsolatos jogszétekről (lopás, csempészet, hamisítás stb.) a Magyar Műtárgy- és Régiségkereskedők Országos Szövetsége június 19-i közgyűlésén (az ORFK Nemzeti Nyomozó Iroda Műkincsvédelmi Alosztálya és a KÖH Műtárgyfelügyeleti Irodája részvételével és előadásával).

Helyszíni ellenőrzéseinken túl igyekeztünk kihasználni – munkánkat támogató – a különböző *rendezvények* és a *sajtó* minden ága nyújtotta nyilvánosságot. Természetesen ezt segítették az internetes honlapunkon megjelenített és folyamatosan frissített adatokon túl a már korábban kiadott nyomtatott tájékoztató anyagainknak az érintettekhez való közvetlen eljuttatása is. A műtárgyak védelmének fontos eszközeként és hivatali munkánk részeként 2007-ben is több konferencián vettünk tevékenyen részt. Júniusban – nemzetközi részvétel mellett – az Országos Műszaki Múzeum Öntödei Múzeumával karöltve – rendezte meg a KÖH a 6. harangtörténeti ankétot, amelynek a szakmai előkészítése nagyrészt ugyancsak a Műtárgyfelügyeleti Irodára hárult. Szeptemberben pedig Krakóban hazánk képviseletében részt vettünk az Interpol kulturális javakkal kapcsolatos közép- és kelet-európai bűnözéssel foglalkozó nemzetközi konferenciáján, ahol előadásunk és eredményeink elismerést arattak. Októberben ugyancsak külön előadással vettünk részt a kulturális javak fegyveres összeütközések idején történő védelméről szóló Hágai Egyezmény és jegyzőkönyvei végrehajtásáról Budapesten megrendezett nemzetközi konferencián. A november végén (az egykori Antik Enteriőr utódjaként) *Budapest Art Fair* néven megrendezett művészeti és régiség kiállításról és vásárról ezúttal sem maradhattunk távol, hiszen itt minden alkalommal megfordul ügyfélkörünk jelentős része. Ezúttal is a 2006-ban bevált formát választottuk: a kiállítás előtérben jól látható helyen egy tájékoztató pontot létesítettünk, ahol kivetítőn az újonnan védetté nyilvánított műtárgyak fényképeivel váltakozva figyelemfelkeltő kérdéseket tettünk fel, alattuk kihelyezve a – választ megadó és – szabadon elvehető szóróanyagainkkal.

Mindezek mellett 2007-ben is folytatódott az egyetemi hallgatók *képzése*: pesti és vidéki művészettörténész, muzeológus és joghallgatók kaphattak betekintést a műtárgyak védelmébe. A 2006-ban megkezdett program folytatásaként hivatalunk műemlékes területével és külső szakemberekkel is összefogva a katolikus és református papok és lelkészek számára szervezett képzésekbe,

konferenciákba is bekapcsolódhattunk.

Eredményeink mellett meg kell említeni, hogy a *korábban* meglehetősen nagy számban, nem szakmai vagy már elavult szempontok alapján *védté nyilvánított műtárgyállomány* sorsát átfogó módon most sem tudtuk rendezni, és ez továbbra is rengeteg munkánkat és energiánkat emésztette fel. E téren úgy tűnik, 2008-ban némi haladást remélhetünk, ugyanis a Szépművészeti Múzeum védeltségi nyilvántartása átvételének befejeztével

legalább pontos képet kaphatunk majd arról, hogy mekkora is ez a "kirostálendő" anyag.

A 2007. évet a megelőző 2005-2006. évekhez hasonló, kiemelkedő sikerek ugyan nem kísérték, mégis eredményesnek kell értékelni, hiszen a korábbiakra építve a bejáratott munkamenet – több helyről érkezett visszajelzés alapján is állíthatjuk, hogy – elbírta a folyamatosan növekedő terhelést és jól, hatékony(abb)an is működött. ■

Gratulálunk!

Dr. Sólyom László a Magyar Köztársaság Elnöke megbízásából dr. Hiller István oktatási és kulturális miniszter a MAGYAR KÖZTÁRSASÁGI ÉRDEMREND LOVAGKERESZTJE kitüntetést adta át, *Debreczeniné Mezey Alice* művészettörténésznek, kutatónak és *Ágostházi László DLA*-nak, az ICOMOS MNB alelnökének; a Magyar Régészeti és Művészettörténeti Társulat PASTEINER-ÉRME díjat adományozott *Prakfalvy Endre* és *Somorjay Sélysette* művészettörténészeknek, kollégáinknak.

Egyablakos ügyintézés

Örömmel adjuk hírül, hogy a II. Nemzeti Fejlesztési Terv (NFT II.) keretein belül, a KÖH részvételével benyújtott "Egyablakos vámügyintézés megvalósítása című" (EKOP-2007/1.2.2) projektet formailag befogadták. Ez azt jelenti, hogy a 2,5 MrdFt-os projekt első lépcsőben zöld jelzést kapott, elindulhatnak a konkrét lépések a megvalósítás irányába. A projekt megvalósításának végső határideje 2010 márciusa.

A projekt az egyablakos vámügyintézés kialakítását célozza, ehhez nyert meg a Vám- és Pénzügyőrség kilenc további, termékek, áruk exportját, illetve importját engedélyező hatóságot, hogy konzorciumi partnerként vegyenek részt a projektben. (A Projektnek sajátossága többek között az is, hogy ilyen nagyszámú hatósági partner, illetve közreműködő vesz benne részt.) A KÖH a műtárgykiviteli engedélyezés révén érintett a folyamatokban, ezért döntött úgy a hivatalvezetés, hogy a pályázathoz csatlakozik, és részt vesz benne. Ez a gyakorlatban egy a VPOP-val közösen működtetett zárt (elektronikus) rendszer kialakítását jelenti, amelyben a műtárgyak kiviteli engedélyeit készítjük el, tartjuk nyilván, úgy, hogy az a műtárgyforgalom ellenőrzését végző vámszervek számára online hozzáférést biztosít. A kiviteli engedélyezési munkánk részeként megvalósítható a műtárgynyilvántartásaink (elektronikus) összekapcsolása is, így megoldhatóvá válik, hogy egyetlen felületen dolgozva érjük el a védté nyilvánított, a lopott és a kivitelre engedélyezett műtárgyak – jelenleg különálló – nyilvántartásait. Ügyfeleink részére pedig (a nyilvántartási rendszereinkben való integrált keresési lehetőség megteremtésén túl) lehetővé válik az elektronikus ügyintézés is. (Amint látható, a fenti elképzelések számos részletkérdés kidolgozását igénylik majd.)

A 2007. decemberében beadott közös pályázati anyagot január végén bírálták el és döntöttek a befogadás mellett.

Az EU-s támogatási pénzek felhasználásának igen bonyolult szabályai szerint kell majd a projekt minket érintő részét végrehajtanunk, ez a hivatalon belül több érintett szervezeti egység együttműködését is igényli majd. (Velük már az előkészítés során is több ízben egyeztettünk.) Ehhez kérjük majd a továbbiakban is a segítséget. A projekt reményeink szerinti megvalósítása illetve a fent vázolt integrált rendszer kiépítése – hosszabb távon nézve is – a hivatali műtárgyfelügyelet egyik legjelentősebb eredménye. ■
- bépé -

Ki mit tud róla?

Az UNESCO javaslatára minden évben áprilisban ünnepli a világ a műemlékeket. Ezt az alkalmat (is) felhasználva az Örökség szerkesztősége áprilistól új rovatot indít épített örökségünk érdekében. Arra vagyunk kíváncsiak, hogy olvasóink – a társadalmi szervezetek lelkes munkatársai, a szakemberek és nem utolsósorban a települési és országos politikusok – mit vesznek észre, mit változtatnának, mit mentenének meg mindennapi környezetükben? Mire figyelnek fel? Szeretnénk megtudni, hogy milyen állapotban vannak az elmúlt korok házai, amelyek, ha nem is műemlékek, de úgy hozzá tartoznak egy-egy falu-város arculatához, mint fához a levél. (A hasonlat még akkor is igaz, ha összele hullnak a levelek, hiszen olykor eltűnik egy-egy szép, régi épület vagy éppenséggel valamilyen műemlék is... sajnós.)

KI MIT TUD RÓLA?

Az utcán figyelmesen járó, felelősségteljesen gondolkodó emberek, a társadalmi szervezetek, a városvédők és polgármesterek rovata.

szerkeszti Lázár Gabriella

Küldjön be néhány sort, s ha tud, fényképet is környezete átalakításra ítél, pusztulófélben lévő vagy éppenséggel már eltűnt műemlékeiről, régészeti értékeiről. Mindenről, amit egy felelősségteljesen gondolkodó ember észrevesz – és szóvá tesz. Írja meg, hogy

– Ön szerint kinek a dolga, hogy intézkedjen, s azt is, hogy
– Ön mit tanácsol, mi legyen vele?

Küldjön egy fényképet is!

Várjuk észrevételét, véleményét az orokseg@koh.hu e-mail, illetve a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal, ÖRÖKSÉG szerkesztősége, Budapest 1014, Táncsics Mihály u. 1. címen.

Vásárosnamény, Tomcsányi-kúria

■ LÁSZLÓ CSABA

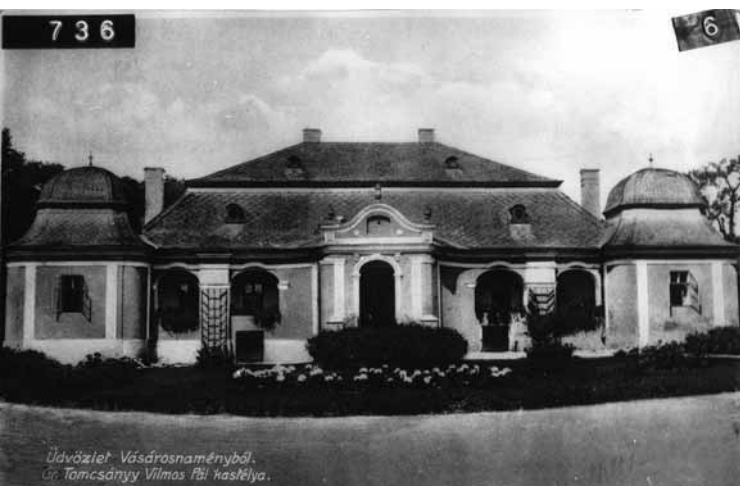
Az egykori Bereg vármegye területén fekvő város északi részén, környezetéből kissé kiemelkedő dombon áll a legutolsó tulajdonosának nevére ismert kúria. A földszintes négy saroktoronyos manzardtetős épületben az elmúlt év augusztusa óta a Beregi Múzeum működik.¹

Az Árpád-kori eredetű – a határában lévő tiszai átkelőhely miatt kiemelt fontosságú – település egyik legjelentősebb birtokosa a 14. századtól a Lónyay család volt. 1616-ban egy családi osztozkodás során kerül Lónyay István birtokába a mai város északi felén lévő, kúria építésére alkalmas domb, amelyen legkésőbb 1643-ra felépül a kastély. A család korábbi – közösen birt – 16. század derekán megerősített kúriája a 20. század elejére tűnik el nyomtalanul.²

A kutatásaink során a mai házban azonosított 17. század eleji kúria egy kétraktusú, részben alapincézett hathelyiséges földszintes épület volt, déli homlokzatának tengelyében toronyszerű kapuépítménnyel. A kúria földszintjére a kapuépítmény két oldalán a homlokzattal párhuzamosan lépcsőn át jutottak fel. A kapuépítmény mögötti előtérből lehetett a két déli síkfödemes nagyszobát, azokból pedig a boltozott északi tereket megközelíteni. A meszelt falú szobákban lévő kályhákat az előtér, a "pitvar" északi sarkában lévő tüzelőnyílásokon át táplálták. A kúria kőkeret nélküli ablakaiban egyrétegű szerkezetek ültek. A meszelt homlokzatokat áttörő ablakokat szürke festett keretek, képszerű szemöldök- és könyök-lőpárkányok szegélyezték, festett sávok hangsúlyozták a lábazatot és a főpárkányt. A falkoronák, tetőzet későbbi visszabontása, az átalakítások, újravakolások miatt a a 17. századi homlokzatokat, a kúria tömegét ma már csupán elméletben lehet rekonstruálni. A kúria építéstörténetében a második periódust az északi sarkokhoz épített lizénás, tükrös barokk architektúrájú kandel-

ki. A történeti források szerint 1805-09. között történt építkezések során a déli homlokzat elé boltozott, a korábbi bejárati rizalithoz íves falazattal csatlakozó nyitott folyosó, sarkaira az északiakat homlokzati tagolásában is utánozó tornyok épültek. A déli tornyokba folyosó felől fűthető cserépkályhákat állítottak, a szobákat díszes kifestéssel látták el. Lónyay László gyermekeinek 1810-es osztozásakor készült leírás szerint a kastélyt vörösre festett zsindeley fedte, szobáit elől és hátul folyosók kapcsolták egybe. A leírás alapján azonosíthatók az egyes helyiségek, így pl. a délnyugati torony melletti ebédlő, leányok háza, a pitvar. Az előbbieken vázolt építési periódussal lényegében kialakult a kastély mai képe. A 19. század végén egy tűzvész után újjáépítették a leégett tetőszerkezetet, feltételezzük, hogy a korábbi formájára. Vélhetően ekkor cserélik ki két szoba felett a korábbi fáfödémet poroszüveg szerkezetűre, s néhány szobát újravakolnak. Néhány évtizednyi lakatlanság után az 1920-as években költöznek a településre a Lónyayakkal leányági rokonságban lévő Tomcsányi család tagjai. Ekkoriban cserélték ki, illetve nagyobbították meg a ház összes ablakát, érintetlenül hagyva ugyanekkor néhány barokk ajtót. Ugyancsak a 20-as évek tehető a kastélytól keletre lévő nyitott tornácos manzardtetős melléképület. Vélhetően ugyanekkor festették – a tagozatokat fehérrel kiemelve – sárgára a kúriát, amely szint a mostani felújításkor is megismételtek, elfeledkezvén arról, hogy a 18-19. században kastélyunk egyszínű, fehér volt. ■

Nyiregyháza, Megyei Könyvtár Helytört. Gyűjteménye

Vásárosnamény v. Tomcsányi kúria – Az épület képe 1933-ban (levelezőlap)

lós "toronyszobák" és az azokat összekötő zárt folyosó jelentették. A kastély bejárata továbbra is a déli rizalithoz nyílt. Nem változott az ablakok formája csupán a festett keretezést fedte el az egységes fehér kifestés, meszelés. Az építkezés idejét a 18. század első harmadára Lónyay László végrendelete – amelyben fiatal korában végeztetett építkezésére utalt – és egy 1728-as évszámos téglá határozta meg. A település 1784-es térképén, noha kissé elnagyoltan de felismerhető a kastély.

A kastély napjainkra megszokott képe a 19. század elején alakult

¹ A város már 1986-ban kezdeményezte, hogy az akkor középiskolás diákokthozként használt épület a tervezett helyreállítás után a múzeumként funkcionáljon. A felújítást megelőzően Bibó István gyűjtötte össze a történeti forrásokat, majd 1987-ben Somorjay Selysette, Juan Cabello, Feld István és László Csaba végeztek a szondázó falkutatást az akkor még lakott házban. Mivel kevéssel utóbb a kollégium kiköltözött a ház közel két évtizedig üresen állt. 2005 nyarán sikerült a városnak anyagi forrást szerezni a további kutatásra, tervezésre majd felújításra.

² A Lónyay család történetére ld. Felhős Szabolcs: A Lónyay- és az Eötvös-családok Vásárosnaményban. Partium, 2007.Tél, 32-34. A mára elpusztult korábbi kúriáról több inventárium és 19. század második feléből származó ábrázolás maradt fenn.

A „kisemlékek“ az örökségvédelem látókörében

■ TUROK MARGIT

A védett egyházi javak ellenőrzésekor gyakran találkozom olyan építményekkel, tárgyakkal, amik szervesen hozzátartoznak egy-egy falu szakrális tájképéhez. Ilyenek a falvak határában, vagy az utak mentén felállított keresztek, a védőszentek szobrai, a kis kápolnák, mezei oltárok, pellengérek, határkövek, a szabadtéri

Fotó: a szerző

1709-ben épülhetett a képoszlop Dunaszeg-homokgödörén

szobrok, út menti halálfák, fákön elhelyezett képek és olajnyomatok, keresztek stb. Az etnológia a "kisemlékek" fogalmkörébe sorolja ezeket az építményeket. A kisemlékeknek nemcsak arculat-meghatározó szerepe jelentős, hanem szerves részei a helytörténeti és vallásos hagyományoknak, sőt kitüntetett emlékei a szakrális földrajznak is. Ugyanakkor nem tartoznak a hivatalos műemlékvédelem érdeklődési körébe.

A kisemlékek egy sajátos csoportját alkotják a *képoszlopok*, amelyek főként a Dunántúl észak-nyugati területein maradtak fenn, de ritkábban az országban máshol is előfordulnak. A kép-

oszlopok általános jellemzői, hogy 3-4 m magasak, faragott kőből vagy téglából készített "monumentumok". Tetejük gúlában záródik, amit faragott, vagy kovácsoltvas kereszt koronáz, közéjükön, vagy harmaduknál, az útra néző oldalon, (gyakran mind a négy irányban) szobrok és/vagy képek elhelyezésére szolgáló fülkék vannak. A faragott kőből készültet fehérre vakolták be, a téglából készültet bemeszelték. A koraiak (17. sz.) kőből épült oszlopok (Sopron környékiek, Rába mentiek), a téglából építettek formai szempontból nagyobb változatosságot mutatnak, de jól tipologizálhatók. A téglából készülték datálása többnyire nehéz, mert hiányoznak a források. Az építőanyag és a hagyomány alapján ezek építése a 18-19. sz. fordulójára tehető. A műtárgyvédelem 2006-ban figyelt fel először ilyen emlékre, és kezdeményezte a védési eljárást a Dunaszeg-homokgödöri képoszlop (helyi elnevezéssel "kiskép") megőrzése érdekében. A "kiskép" elnevezés (németül Bildstock) egyébként Perger Gyula etnológustól származik, aki a téma első Kárpát-medencei kutatói közé tartozik. A köznyelv leggyakrabban a kőkép (kőkép, kükép) elnevezést használja, de ismeretes a kereszt, oszlop, kép elnevezés is.

Védendő "kisképünk" állítási dátumaként a szakértők egyik csoportja 19. sz. végét, vagy a 20. sz. elejét jelöli meg, mások az 1709-es évszámot. A képház mai látványa ugyanis a 19. századi klasszicizmust idézi. Az 1709-es datálás mellett az ikonográfiai (főként a Győzedelmes Mária-kép), és kultusztörténeti sajátosságok szólnak, figyelembe véve a későbbi átépítés tényét. A népszerű segítőszentek képei (Szent Flórián, Szent Borbála, Szent Vendel, Győzedelmes Boldogasszony) a Tridentinumot követő Közép-európai népi vallásosság vizuális emlékei. Kisképünk a négyoldalas képházak között ma már ritkának számít, mivel főként domborműves megoldásokkal találkozhatunk. Védését feltétlenül indokoltnak tartjuk.

A védési eljárás nagyon elhúzódott, mert az emlékcsoport örökségvédelmi státusza ez ideig szóba sem került. Sőt a hazai művészettörténet sem foglalkozott behatóan ezzel a műfajjal. A kirendelt művészettörténész szakértő elsősorban a néprajzi szakirodalomra támaszkodva fogalmazta meg véleményét, de javasolta népi műemléki szakember megkérdezését is. Az emlékcsoport körüli bizonytalan helyzet miatt, a területileg illetékes műemléki felügyelő sem tudott egyértelműen állást foglalni a kérdésben. E hiányosságok miatt a Kulturális Javak Bizottsága sem tehetett mást, minthogy javasolta külső szakértő kijelölését a szakvélemény kiegészítésére.

Jó tudni, hogy a kisemlékek dokumentálására és védelmére Európa szerte számos szervezet, csoportosulás működik (főként német területen, de 1977 óta Felső-Ausztriában, 1985 óta Lengyelországban és Észak-Csehországban is). A németországi szervezet két évente nemzetközi konferenciákat is rendez, ahol beszámolnak a kutatások állásáról és az eredményekről. Komáromban 1997-ben, a Fórum Társadalomtudományi Intézetének Etnológiai Központjában létrehozták a Szakrális Kisemlék Archivumot, azzal a céllal, hogy a Dél-szlovákiai terület kisemlékeit feltérképezzék és felkeltsék a figyelmet ezek iránt (megjegyzés: több ezer adattal rendelkeznek már!).

Nálunk számos kisemléket felújítottak a rendszerváltást követően, de még az alap kutatások is hiányoznak. Éppen itt az ideje, hogy az örökségvédelem is figyelemmel kísérje a kisemlékek sorsát. Ennek érdekében sürgetném a műemlék- és a műtárgyvédelem közös álláspontjának kidolgozását és a hazai kutatással való együttműködés kezdeményezését, életre hívását. Fedezzük fel együtt kisemlékeinket! ■

Kastélysoron Pakstól – Kölesdig

■ NAGY ZOLTÁN

PAKSRÓL KÖLESD FELÉ HALADVA A DOMBOK, SZÁNTÓK, AKÁCOS LIGETEK KÖZÖTT KANYARGÓ ÚT MENTÉN KILENC KASTÉLY MELLETT MEHETÜNK EL. AZ EGYKORI URADALMAK BIRTOKTESTEIN CSAK NEM MINDENÜTT MEGVANNAK MÉG A MŰHELYEK, ISTÁLLÓK, A VALAMIKORI INTÉZŐLAKÁS S A CSELÉDEK TÖBBNYIRE HOSSZÚ, ELŐKERTES, HÁTUL KIS UDVAROS ÉPÜLETEI. IGAZÁBAN EZEK AZOK A PUSZTÁK, AMELYEK – ILLYÉS NYOMÁN MOST MÁR ÖRÖKÉRVÉNYŰEN – EGY ELTŰNT VILÁG SAJÁTOS ÉLETFORMÁJÁT, VILÁGÁT IDÉZIK. EZEKNEK CSAK A NEVE PUSZTA, S MÉG VÉLETLENŰL SE KEVERENDŐK ÖSSZE AZ ALFÖLDI PUSZTASÁGGAL. A KÖZÉPEN ÁLLÓ KASTÉLYOK SEM TARTOZTAK A FŐURI KASTÉLYOK KÖZÉ. TÖBBSÉGÜK A 19. SZÁZADBAN ÉPÜLT ARÁNYOS, MÉRTÉKTARTÓ, EKLETIKUS ÉPÜLET, NAGY PARKOK MARADVÁNYAIVAL, SZÁZADOS FÁKKAL, ITT-OTT GONDZOTT DÍSZ-BOKROKKAL. FUTÓ KÖRKÉP ARRÓL, HOGY MI LETT VELÜK ÉS MIT ŐRIZTEK MEG MÁRA AZ EGYKORI VILÁGBÓL.

Paks felől jövet először a *Benyovszky-kúriát* érzük el. Az előtornác, klasszicizáló homlokzatú, hosszú kúriát Hild József valamelyik tanítványa tervezte a Gindly-család megbízásából. A Benyovszky leszármazottak a 19. század végén átépítették a kúriát s 1945-ig lakták.

A háború után az erdészet költözött be az épületbe, majd távozásuk után sokáig üresen állt. A hetvenes években – igen leromlott állapotban – Kiss István szobrászművész gondozásába került. A művész halála után fia és lánya vették meg, ma ők lakják. A karban tartott épületen látszik, hogy vigyáznak rá, de az is, hogy egy ekkora épület fenntartása sok pénzt igényelne. Ahogy ezt az egyik tulajdonos, Kiss Tamás elmondta, miután a kastély magánkézben van, állami támogatást nem kapnak. Az épülethez természetvédelem alatt álló tájképi kert tartozik, festői tóval, szigetekkel. A dombos kert távoli sarkában álló

A Benyovszky-kastélynak szerencsére van lakója

romantikus kápolna családi temetkezési hely volt. A mintegy húsz éve újra lakott Benyovszky-kúria megmenekült a pusztulástól.

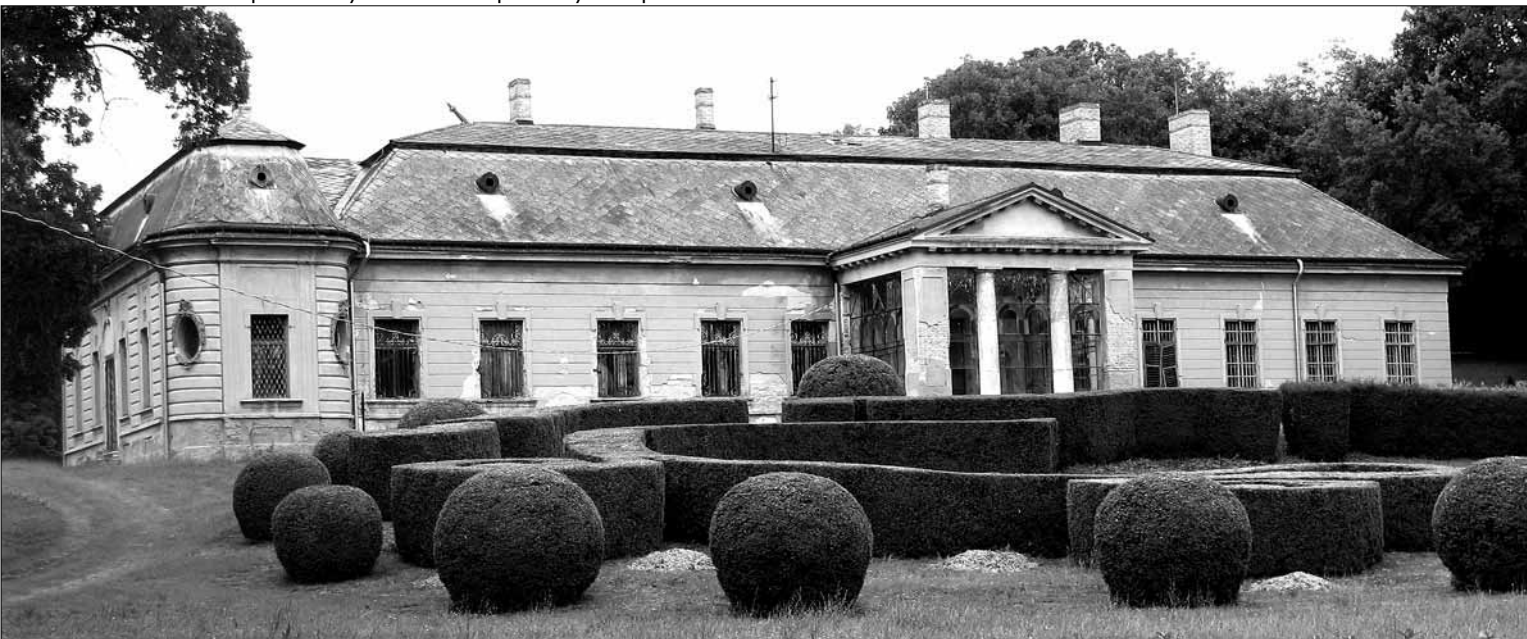
Csakúgy, mint a tőle alig két kilométerre, a hatalmas, 54 hektáros angolkert közepén álló *Csapó-kastély*. A Pollack Mihály által tervezett, 1822-ben épített, majd a század végén átépített kastély az építész első, pontosan datálható Tolna megyei épülete. Kitelepítésükig, 1950-ig itt lakott a Csapó-család. A reformkor közjogi küzdelmeiben jelentős szerepet vállaló Csapó Dániel bir-

Az eklektikus kor átépítésének nyomait viselő Csapó-kastély is felújításra vár

tokát előbb a téesz, majd a Honvédelmi Minisztérium kapta meg. A HM 1989-ig birtokolta a kastélyt s a hozzá tartozó erdőséget. Most a korábban több film helyszínéül szolgáló épület osztrák tulajdonos birtokában van, aki apránként hozza helyre az erősen

lepusztult ingatlant. Először a gazdasági épületeket állította, illetve állítja helyre, nagy területen kifutót építtetett, lovakat tart, a kertet gondozza. (Ottjártamkor éppen a helyreállított díszkert bokrait nyeste a kertész.)

A következő állomás egy gyönyörűen helyreállított klasszicista kiskastély – alig egy kilométerre a vasútállomástól. A Csilla von Boeselagerrel elnevezett rehabilitációs otthon 2007 májusában adták át, de nem sokkal később beázott, mert a korábbi felújítások, javítások "eredményeként" a fal egy része leomlott, a tető

Az igényesen felújított klasszicista kiskastély

a levegőben állt, s csak a betonkoszorús erősítés után lehetett újra felépíteni. Az épület architektúráját megőrizte a helyreállítás, a belső kivitelezés is szakszerű, szép munka. Gondot "legfeljebb" az jelent, hogy a tolókoscsis mozgássérültek nem férnek be a mosdó ajtaján, amelyen egyébként is küszöb van. *Mohai Istvánné* gazdasági vezető szerint ők tiltakoztak, de a "kész tervekben nem lehetett változtatni" – hallották a választ. Mint ahogy az sem, hogy a hollandoktól ajándékba kapott százezer forint értékű

A Katalin-pusztai Schell-kastély idegenforgalmi és vadászati központ lehetne

kvázi-csillárokat *ne* tegyék fel. (Ha valahova nem illik egy laposra vágott UFO-szerű valami, hát egy klasszicista kastélyba bizonyosan nem.) A valamikori uradalom épületei is sorban újulnak meg. A gondozottak az új épületekbe kerültek át, a kastélyban pedig az orvosi, a mentálhigiénés és a rehabilitációs szobák mellett az irodák kaptak helyet. A helyreállítás és az új épületek felújítása nagyjából 103 millió forintba került. Megérte.

Keresztülvágva a 63-as úton a Kölesd felé haladva, belépünk a Dalmandi Mezőgazdasági Rt. birtalmába. Alsóhidvégtől Felsőhidvéig – a néhány kilométerrel arrébb álló kajdaci Sztankovánszky-kastélyt is ideszámítva – öt kisebb-nagyobb kastély áll. Egyet kivéve valamennyi épület a Monarchia-kor eklektikus építészetének kezenyomát viseli. Az az egy, amelyik nem eklektikus, az a nyolcvanas években még rajta volt az úgynevezett 140-es listán, amelybe a mindenképpen megmentendő épületek tartoztak. Ez a Jeszenszky- vagy Bernádkúria. Róla majd később.

A kölesdi útról először Katalin-pusztát érjük el.

Az ősfás parkban szabadon álló, földszintes, egyemeletes részrel kiegészített eklektikus kastély meglepően jó állapotban van. Körülötte a majorsághoz tartozó épületekben laknak. A valamikori Schell uradalom központi épületét, benne a déli keresztzárnyon kis kápolnával 1865-ben Jeszenszky Kálmán építette. (A jó közlekedési lehetőség, az apróvadban gazdag vidék s a közelben lévő kiskastélyok kínálnák azt a lehetőséget, hogy vadászati célra is/vagy hasznosítsák a Schell kastélyt is.)

Külön története és sorsa van a Kölesdhez legközelebb eső kas-

télynak, a Felsőhidvégpusztai volt Hiemer-Jeszenszky-Bernáth kúriának. A kastélysonon ez volt a legértékesebb épület. Alapos tanulmányt írt róla *Cser István* építész-mérnök, *Genthon István* 1954-es keltezésű kéziratos bibliográfiája is számon tartja, *Garas Klára* pedig a "rokokó girlandkeretes képek"-et emeli ki. A képeket utoljára *Lővei Pál* vizsgálta meg 1983-ban. Akkor még, ha hiányosan is, de láthatók voltak az épület közepén levő díszteremben az 1780-as években keletkezett, II. József vadászbalesetét ábrázoló falképek. Ezeket 1874 körül lefestették, majd 1919-ben restaurálták. A díszterem jobboldali falán a II. József gyógyítása kép – írta *Lővei* – még teljes egészében megvan, de a baloldali falon már csak a kép alsó harmada látható. A mennyezet allegorikus figurális díszének meglétét is feltételezi, mert a mennyezet alá behúzott új födémrész nem változtatható a festményeken.

A kastélyhoz hajdan elegáns, ma elhanyagolt fasor övezte dűlőút vezet. Az L-alakú, eredetileg egytraktusos, oldalfolyosós épületet az 1750-es években Hiemer Ignác építtette, de a 19. század közepétől már a felvidékről Dunántúlra telepedett Jeszenszky családé. A kastélyt többször átépítették, az 1870-1880-as években egy nyaktaggal egészítették ki. Eredeti barokk homlokzatát eklektikus jegyekkel építették át.

Az államosítás után az épület és a birtok állami gazdasági tulajdonába került. Eleinte még gondozták az épületet – több családot is költöztettek a kastélyba – de az állami gazdaságok megszűnte után a gyakorlatilag gazdátlan épület fokozatosan romlott. A kastélyhoz tatózó barokk kápolnát már az 1970-es években kifosztották, s a kastély melletti Szenthárom-

ság szobrot is megrongálták. Az egykori majorsági épület mellett cselédlakások és gazdasági épületek állottak – némelyiknek ma már csak a fal-töredékei emlékeztetnek arra, hogy néhány évtizede még használták. A többi eltűnt. A téglákat elhordták. A parkot felverte a bodza, az akác, benőtte a nyáron kötésig erős gaz, a néhány éve még ép tető beszakadt, s a gyönyörű,

Megmentésére nincs remény, a tulajdonosa sorsára hagyta

18. századi rokokó cserépkályhákat mielőtt kiköltöztek volna, állítólag az utolsó lakók verték szét – darabokra.

A Paks-kölesdi úton egy darabka magyar társadalom- és gazdaságtörténet építészeti emlékei figyelmeztetnek arra, hogy van még mire vigyáznunk. ■

A Nemzeti Emlékhely és Kegyeleti Bizottság elmúlt negyedéve

150 évvel ezelőtt, 1857. november 30-án Kunszentmártonban született a neves liberális pozitívista történétíró, akadémikus, Angyal Dávid. A Magyar Tudományos Akadémia, együttműködve az Eötvös Loránd Tudományegyetemmel, az Angyal Dávid Emlékbizottsággal, valamint a Nemzeti Emlékhely és Kegyeleti Bizottsággal, az évfordulóra emléknapot szervezett, amelynek keretében felavattuk a történész Bizottságunk által emelt új síremlékét a Fiumei úti Sírkertben (34-3-26). Itt köszöntött *Katona Tamás*, a Nemzeti Emlékhely és Kegyeleti Bizottság tagja, emlékbeszédet *Újváry Gábor*, történész, dékán tartott. A síremlékét *Túri Kis István*, Angyal szülőhelyének plébánosa áldotta meg, majd az egybegyűltek elhelyezték az emlékezés koszorúját.

Ugyancsak még 2007-ben, a Kodály-emlékév zárásaként, a zeneszerző születésének 125. évfordulóján, december 16-án avattuk fel Kodály Zoltán, Bizottságunk által nyáron felújított síremlékét a Farkasréti temetőben (20. körönd-1-17/18). A köszöntőbeszédet *Kósa Ferenc*, Kossuth-díjas filmrendező, Bizottságunk tagja tartotta, emlékbeszédet *Schneider Márta*, az Oktatási és Kulturális Minisztérium szakállamtitkára mondott. A jeles eseményen részt vett *Lomnici Zoltán*, a Magyar Köztársaság Legfelsőbb Bíróságának elnöke, Kodály Zoltán özvegye, a magyar zeneművészet, a pártok és társadalmi civil szervezetek rangos képviselői. A megemlékezésen az Angelica Leánykar előadta az *Árva vagyok* című népdalt, amelyet Kodály Zoltán végakarata szerint a temetésén is énekelték. Az évfordulós ünnepség a zenetudós sírjának koszorúzásával zárult.

Az idén is megemlékeztünk a II. világháború budapesti civil áldozatairól február 13-án, a főváros ostromának befejeződésének 63. évfordulóján. Az emlékünnepep helyszínül hagyományosan a Farkasréti temetőben található Civil áldozatok síremléke (19/1) szolgált. Örömteli, hogy a politikai és társadalmi szervezetek képviselői mel-

lett, több budai iskola pedagógusai és tanulói nagy számban jöttek el a megemlékezésre, amelyen *Katona Tamás* személyes élményeivel átszőtt köszöntőbeszédét követően elhangzott *Cseh Tamás Széna tér* című dala. Ezután *Lomnici Zoltán*, a Legfelsőbb Bíróság elnöke szólt a megjelentekhez, majd a résztvevők elhelyezték az emlékezés virágszárait a sírokon.

Március 3-a kettős évforduló volt, két jeles személyiségre emlékeztünk. Rendhagyó megemlékezésünket a Fiumei úti temetőben található két – egymástól néhány száz méterre található – sírnál tartottuk. A zord idő ellenére, sokan jöttek el fejét hajtani a színháztörténet két meghatározó alakjának emlékhelye előtt. A Bizottság nevében *Katona Tamás* köszöntötte a megjelenteket. *Bajza Józsefről*, a heves megyei Szücsi falu szülőltjéről, az íróról, a költőről, az első állandó magyar színház, a Pesti Magyar Színház első igazgatójáról *Szörényi László*, az MTA Irodalomtudományi Intézetének igazgatója tartott emlékbeszédet, miután *Bánffy György*, színművész elszavalta a költő *Sohajtság* című versét. A sír megkoszorúzása után, a megemlékezők sétát tettek a közelben nyugvó *Csontos Gyula* nyughelyéig (10-7-32). Itt *Bánffy György* a *Csontos Gyula* síremléke által is megformázott legendás *Lucifer* szerepéből előadva, míg *Kerényi Ferenc*, színháztörténész *Csontos* életútját bemutatva emlékezett a színművészre. A kegyelet koszorúinak elhelyezésével ért véget a megemlékezés. *Katona Tamás* az emlékünnepep utáni nyilatkozatában hangsúlyozta: "Azért fontos megőrizni *Bajza József* és *Csontos Gyula* emléket, mert múlt nélkül nem lenne Magyarország, és ha nem tudjuk, honnan és miből indultunk, mit mondhatunk magunkénak a magyar múltból, akkor fogalmunk sem lesz, merre tartunk; a múltból sokat tanulhatunk, azt többek között, hogy ugyanazokat a hibákat a történelem során nem szabad elkövetnünk."

– *Tóth Zsolt* –

A Kulturális Örökségvédelmi Hivatal és a Világörökség Magyar Nemzeti Bizottság Titkársága Közleménye

a Tokaji történelmi borvidék kultúrtáj világörökségi helyszín megőrzési állapotáról a párizsi UNESCO Világörökség Központnak benyújtott jelentésről

A jelentés előzménye, hogy az 1972-es "Világörökség Egyezmény"-ben foglalt kötelezettségének eleget téve, a VÖMNB Titkársága, 2007. júliusában tájékoztatta az UNESCO Világörökség Központot a Tokaji történelmi borvidék kultúrtáj puffervónájában előkészítés alatt lévő fejlesztési projektről, a tervezett szerencsi szalmatüzelésű erőműről. Ugyanebben a tárgyban 2007. augusztusában civil szervezetek is az UNESCO Világörökség Központhoz fordultak. Az UNESCO Világörökség Központ 2007. október 23-án kelt levelében arra kérte a magyar hatóságokat, hogy – a fentiekre tekintettel – nyújtsanak be "részletes jelentést a Tokaji Történelmi Borvidék Kultúrtáj világörökségi helyszín és védőzónája megőrzési állapotáról, valamint tájékoztatást minden, a Tokaji Történelmi Borvidék Kultúrtáj megóvása érdekében hozható nemzeti szintű döntésről".

A Jelentés részletesen foglalkozik a BHD Erőmű Zrt. által a Szerencsi Ipari Park területére tervezett, 49,9 MW kapacitású szalmatüzelésű erőművel kapcsolatban felvetődött kérdésekkel, a 2006-2007-ben lezajlott folyamatokkal. Kitér a hatósági engedélyezési eljárásokra, a lefolytatott konzultációkra, az erőművel kapcsolatosan állami (országgyűlési, kormányzati) és önkormányzati szinten megfogalmazott állásfoglalásokra, intézkedésekre és a civil szervezetek – ellenző és támogató – fellépésére.

A Jelentés megállapítja, hogy a világörökségi helyszín kezelő testülete, a Tokaj Történelmi Borvidék Kultúrtáj 27 települési önkormányzatát magába foglaló Tokaji Történelmi Borvidék Világörökség Egyesület 2003-ban egyhangú döntéssel elfogadta, és ezáltal legitímálta a helyszín Kezelési tervét, amely az elfogadók részéről vállalt önszabályozás dokumentuma. A Kezelési terv követésével elkerülhető lett volna az értékvédelem és a tervezett fejlesztés között kialakult ellentét. Abban ez esetben sem következett volna be a fejlesztés és a világörökségi terület védelme közötti ütközés, ha Szerencs Város Önkormányzata nem módosítja a település helyi szabályozási tervét (és helyi építési szabályzatát), célzottan a beruházás befogadásának érdekében. E módosítások meghatározó eleme a zöldterületi besorolás korábbi megváltoztatása, valamint legutóbb a beépítési magasság megemlése 9 méterről 30 méterre.

A Jelentés megállapítja, hogy a hatósági engedélyezési eljárások során a beruházás lehetséges hatását környezetvédelmi, építési és műszaki-biztonsági szempontból csak külön-külön vizsgálták. Jelenleg egyik eljárás keretében sem előírás, így nem is készült a világörökségi helyszín egyetemes kiemelkedő értékeire vonatkozó hatástanulmány. Ugyanakkor szakmai testületek (ICOMOS,

A MAGYAR KÖZTÁRSASÁG, MINT A VILÁGÖRÖKSÉG EGYZEMÉNY RÉSZES ÁLLAMA KÉPVISELETÉBEN DR. HILLER ISTVÁN OKTATÁSI ÉS KULTURÁLIS MINISZTER, A VILÁGÖRÖKSÉG MAGYAR NEMZETI BIZOTTSÁGA (VÖMNB) ELNÖKE A MAGYAR KÖZTÁRSASÁG ÁLLANDÓ UNESCO KÉPVISELETE ÚJTJÁN 2008. FEBRUÁR 1-JÉN BENYÚJTOTTA AZ UNESCO VILÁGÖRÖKSÉG KÖZPONTNAK A TOKAJI TÖRTÉNELMI BORVIDÉK KULTÚRTAJ VILÁGÖRÖKSÉGI HELYSZÍN MEGŐRZÉSI ÁLLAPOTÁRÓL SZÓLÓ JELENTÉSÉT. A JELENTÉS HANGSÚLYOZOTTAN FOGLALKOZIK A SZERENCSI SZALMATÜZELÉSŰ ERŐMŰ ÉS MÁS, A HELYSZÍN VILÁGÖRÖKSÉGI ÉRTÉKEIT POTENCIÁLISAN VESZÉLYEZTETŐ ERŐMŰTERVEK ÁLTAL FELVETETT PROBLÉMÁKKAL.

Észak-Magyarországi Területi Tervtanács) fenntartásaiknak és aggályaiknak adtak hangot a tokaji borvidék világörökségi értékeinek veszélyeztetettségét illetően, elsősorban is a történeti tájat létrehozó és fenntartó szőlő és bortermelés máshol meg nem ismételt adottságait és integritását feltve. Különösen nagy veszélyt látnak abban, hogy a saját műfajában szokatlanul nagy teljesítményűre tervezett erőmű működéséhez szükséges tüzelőanyag (biomassza) termelése és beszállítása mennyiségénél fogva még tovább növelné a közúti közlekedés kiváltotta, már jelenleg is a kritikus határhoz közeli környezeti terhelést.

A Jelentés főbb következtetései: a beruházó jogerős építési engedéllyel rendelkezik, az építkezés helyszíni előkészítése megkezdődött; ugyanakkor az eddig elvégzett munkák visszafordíthatatlan beavatkozással még nem jártak. A rendelkezésre álló anyagok, információk áttekintése és elemzése alapján nem bizonyítható egyértelműen, hogy a tervezett erőmű a kibocsátott anyagokkal, a közlekedési terheléssel és a látképpel biztosan nem károsítja-e a helyszín integritását, nem jár-e negatív következményekkel a kiemelkedő egyetemes értékek megőrzése szempontjából. Ezért döntés született arról, hogy összetett, világörökségi hatástanulmányra van szükség, amelynek feladata a világörökségi helyszín kiemelkedő egyetemes értékeire várható hatás és a környezethez-tájhoz való illeszkedés felmérése; a helyszín megőrzési állapotának és – kiemelt módon – a közlekedési terhelés alakulásának komplex elemzése; valamint a korábban kialakult (a felvétel időszakában már meglévő) tájsebek helyzetének nyomon követése.

A Magyar Köztársaság a jelentésben kötelezettséget vállalt arra, hogy

- a Tokaji történelmi borvidék megőrzési állapotának áttekintése során felszínre került megállapítások alapján elindítja, illetve felgyorsítja a világörökségre vonatkozó jogi-szabályozási környezet továbbfejlesztését és megerősítését célzó jogszabályalkotási munkát;

- a még lefolytatandó további vizsgálatok eredményének függvényében teszi meg az értékek megóvása érdekében szükségessé váló lépéseket;

- a tervezett konkrét beruházást illetően a jelenlegi jogszabályi környezetben is mindenki számára elfogadható intézkedéseket tesz a világörökségi értékek megőrzésére;

- a fentiekkel kapcsolatos minden további fejleményről – az UNESCO / Világörökség Központ útján – tájékoztatást ad az UNESCO Világörökség Bizottság számára. ■

2008. február 8

Kiállítás Debrecenben

A Műemlékvédelmi Világnap tiszteletére a Debrecen – Nagytemplomi Református Egyházközség és a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal Debreceni Irodája a Nagytemplom Kálvin Toronygalériájában április 17 és 30 között bemutatja K. Pintér Tamás HAZÁM HÁZAI című, a közelmúltban megjelent könyvének grafikáiból rendezett kiállítást. A kiállítást április 17-én 15 órakor Szentpétery Dóra nyitja meg.

„Kultúrtörténeti séta Rákóczi várak nyomán“

Rákóczi vártúrák, a szülőhelytől a szabadságharc oroszlánbarlangjáig

■ JÓSVAINÉ DANKÓ KATALIN

A Kárpát-medence északkeleti részén, a hármasthatár mentén, számos vár, kastély őrzi a Rákóczi-család emlékét. A Rákócziak a 17-18. században az ország legjelentősebb birtokosai sorába tartoztak, az országos politika befolyásolói voltak, s Erdély fejedelmeként az európai uralkodó családok közé emelkedve az európai politika színterén is jelentős szerepet játszottak.

A család birtokközpontja, országos jelentőségű politikai, kulturális központja Sárospatak volt, a II. Rákóczi Ferenc vezette szabadságharc egyik kiemelkedő emlékhelye. Ma itt található – a késő reneszánsz műemlék együttesben – az ország legjelentősebb, leglátogatottabb Rákóczi-kiállítás. Ebben szerepet játszik, hogy Tokaj-Hegyalján, a kultúrtáj Világörökség területén található és szerencsésen egyesíti a történelmi, műemléki és turisztikai vonzerejét. Új turisztikai attrakcióval bővíthet kínálata a történeti terekben megvalósuló gasztronómiai bemutatóval és 17. századi hadászati kiállítással.

II. Rákóczi Ferenc a Sárospatakhoz közeli Borsiban (ma Szlovákia, Bors) született. A kastély, mely nemzeti zarándokhely, megmentéséért több mint egy évtizede magyarországi és szlovákiai intézmények, civil szervezetek küzdenek. Az épület helyreállítását megelőző kutatásba bekapcsolódtak a Rákóczi Múzeum munkatársai is. A kastély a hármasthatár menti földrajzi fekvését és történelmi vonzását kihasználva, a tervezett múzeumon kívül, konferenciaterem és ehhez kapcsolódó vendégszobák kialakításával szeretne több lábra támaszkodva turisztikai központtá válni. Az elmúlt évek folyamán növekvő látogatószáma reményt keltő a többfunkciós Rákóczi-kastélymúzeum számára.

Munkács vára (ma Ukrajna, Mukacsevo) sziklahegyen épült, hatalmas, bevehetetlen erőd. A Rákóczi-család legjelentősebb erődítménye. II. Rákóczi Ferenc gyermekkorra jórészt itt töltötte. A vár legendás, 1685-88 között zajlott ostromakor is itt volt édesanyja mellett. Zrínyi Ilonát Európa legbátrabb asszonyaként emlegették a kortársak. Fia itt tanulta meg, hogy "a hatalom felelősség, az uralkodás szolgálat". A folyamatosan bővülő idegenforgalom igényei az épület mind sokoldalúbb használatát és történetének bemutatását igényelik. Partneri együttműködés hozta létre, a Magyar Nemzeti Múzeum Rákóczi Múzeuma által berendezett Rákóczi Emlékszobát.

A látogatók igénylik az új kiállítások létrehozását, melynek elengedhetetlen feltétele a helyreállítás, tetőzet cseréje, a történeti tér, a Zrínyi Ilona által megújított kápolna tervezett felújítása. A három történelmi helyszín a határokon átnyúló régió turisztikai vonzerejét együtt szeretné növelni közös programokkal, értékeiket bemutató kiadványokkal.

Prioritás: a határon átnyúló társadalmi és gazdasági együttműködés, illetve a határon átnyúló turizmus fejlesztés.

Konkrét célok: történelmi emlékek helyreállítása, felújítása, új turisztikai attrakció teremtése, közös rendezvények megvalósítása, a határon átnyúló marketing, a Rákóczi tematikus út közös kiépítése, bővíthetősége.

A projekt közvetlen céljai Sárospatakon:

1.) A vár megközelítése érdekében utak biztosítása – szárazon és vízen

– Bevezető út felújítása, információs táblák elhelyezése, belső

várudvar és olaszbástya "berendezése", padok, virág-növény-tartók, növények kiültetése.

– A Bodrog-parti terület táji rendezési tervének elkészítése, vízi úton való megközelítés feltételeinek megteremtése (kapcsolódik a város fejlesztési tervéhez), zöldfelületi rendezése, a 16-17. századi Gombos-kert átfogó környezetépítészeti terve.

– Környezet felzárkóztatása a műemléképület szintjére, valóban világörökségi helyszín kialakítása.

2.) *Gasztronómiai bemutató történelmileg hiteles terekben*

– Az épület műemléki helyreállításának befejezése alkalmat teremt a várban folyt élet megjelenítésére, időutazásra;

– A reneszánsz konyha és környezete működésének biztosítása,

Életkép – bábukkal

17. századi szakácsmesterség bemutatására, korhű viseletben, korhű edényekkel;

– Az olaszbástya terében feltárt régészeti objektum, a Sütőház, rendeltetésének megfelelő bemutatása, használata – kemence rekonstrukciójával;

– Ízek kavalkádjá, gasztronómiai rendezvények lehetőséget adnak Kárpát-medence egy-egy tájegységének meghívására, tájleltető ételeinek bemutatásra, közös programokra, melyek új turisztikai kínálatot jelentenek a múzeumlátogatóknak és a térségnek.

3.) *XVII. századi hadászati kiállítás*

– A vár újkori, 17. századi védművében, az olaszbástya-kazamátában hadászati kiállítást rendezünk, amely a hadviselési szokásokat és a várórség életét mutatja be, hang-, fény-, füsteffektekkel; – Iskolas korosztály számára kézműves foglalkozásokra, fegyverbemutatókra, kerül sor.

– Elsősorban a kor jellegzetes fegyvertípusainak másolatát – mósártarack, szakállas puská, muskéta, kopja, csákány, fokosbalta, szablya, trombonkarabély készítettetjük el.

– Enteriőrben mutatjuk be a katonák mindennapi életét – két viaszbábú katona, asztal, korabeli evőeszközök másolatával.

A projekt megvalósítása 2006. március 1. – 2008. február 29.

Évente 170 ezernél több látogató keresi fel Sárospatak várát, a program megújulást, új terek új látványosságát ígérnek, amely a határokon átnyúló közös rendezvényekkel, közös kiadványokkal marketinggel, a Rákóczi várak, emlékhelyek bekapcsolódásának megteremtésével fejleszthető kulturális programot jelenthet.

Széles sávú internet-hálózat az információ gyors áramlását, virtuális múzeumlátogatást, szakmai anyag digitalizálását és a szakmai műhelymunka megteremtését jelenti. Iskola rendezvények, vetélkedők, csereprogramok szervezése valósul meg a határokon átvélve, a távolság kiiktatásával.

Általános cél – a kulturális szférában közös történelmi gyökerekből táplálkozva a turizmus fejlesztése, határokon átívelő sokoldalú együttműködéssel a múzeumi tevékenység innovációja, vállalkozók bevonásával fenntartható fejlődés biztosítása, munkanélküliség csökkentése a térségben.

A pályázat kiviteli tervek készítését is célozza (Gombos-kert, Bodrog-parti sétány), melyeket a Nemzeti Fejlesztési Terv II. pályázatának keretében kívánunk megvalósítani. ■

PETŐFI-HÁZ

Szalkszentmárton

Tóth József fényképei

„Átellenben az ágy. Réges-régen
Lehetett megvetve;
Lefekünni beléje, nem támad
Senkinek is kedve.“

/KUTYAKAPARÓ/

„Gondüző borocska mellett
Vigan illan életem;
Gondüző borocska mellett,
Sors, hatalmad nevetem.“

/A BOROZÓ/

„Befordúltam a konyhára,
Rágyujtottam a pipára...
Azaz rágyujtottam volna,
Hogyha már nem égett volna.“

/A BEFORDÚLTAM A KONYHÁRA/

A Reneszánsz Év 2008 Mátyás király visegrádi palotájában

■ BUZÁS GERGELY

Mátyás király neve és a reneszánsz fogalma a magyar történelmi tudatban szorosan összefonódott Visegráddal és a visegrádi királyi palotával. Hazánkban valóban a visegrádi palota Mátyás kori újjáépítésén jelent meg elsőként, pontosan dokumentálhatóan az itáliai eredetű új stílus, amelyet olasz és dalmát kőfaragók, szobrászok honosítottak meg ezen a földön. Ez a tény azért is bír különösen nagy jelentőséggel, mert ez volt az első olyan reneszánsz művészeti együttes, amely az olasz nyelvterületen kívül született, így ez az eredetileg itáliai stílus valójában ekkor vált európai, egyetemes művészeti stílussá.

Mindemellett ma már világosan látjuk, hogy téves volt az a sokáig hangoztatott elképzelés, amely a visegrádi palotát Mátyás király reneszánsz palotájának tekintette. Valójában Mátyás csupán felújította azt a palotát, amely – Károly Róbert kori előzmények után – Nagy Lajos és Luxemburgi Zsigmond korában épült fel. Mi több: a Mátyás-kori átalakítás is alapvetően későgótikus stílusban készült.

A reneszánsz elsősorban az épületegyüttes szobrászati díszítésében és néhány építészeti részletében kapott szerepet: két díszkúton (a Herkules-kúton és a Múzsák kútján), a palotakápolna oltárain, tabernákulumán és orgonakarzatán, valamint a díszudvar balusztrádos loggiáján. Ezen kívül a palota udvarának és kertjének teraszai is valószínűleg az itáliai kertépítészet hatása alatt épültek. A velük együtt készült *későgótikus* építészeti és szobrászati művek ugyanakkor semmilyen tekintetben sem maradnak el a reneszánsz alkotások jelentőségétől: a palota utcai hom-

lokzatát díszítő, hatalmas, címerdíszes zárterkély, a fogadóudvart körülölelő emeletes oszlopcsarnok, a díszudvar csillagboltozatos kerengője, a vörösmárványból faragott Oroszlános-kút, valamint a palota összes többi építészeti faragványa a későgótika remekművei. Ezek a reneszánsz emlékekkel együtt fejezik ki a Mátyás-kor udvari művészetének valódi gazdagságát és sokszínűségét.

A magas művészet – a szobrászat és építészet – nagyszerű alkotásai mellett a visegrádi palota romjai megőrizték számunkra a Mátyás király udvarában zajló mindennapi élet tárgyi kultúrájának számtalan emlékét: a kályhák, a bútortvasalások, a padlótegélák, csillárok és gyertyatartók, üveglámpások tanúskodnak a lakáskultúráról, a kerámia, üveg és fémedények, evőeszközök, a nemrégiben feltárt konyha hulladékmaradványai az étkezési szokásokról, a ruhadíszek, övveretek, csatok, kardok pedig a korabeli öltözetekről.

A Mátyás Király Múzeum, amely a királyi palota ásatásait végzi és emlékeit őrzi, fontos feladatának tekinti, hogy a Mátyás király trónralépésének 550-ik évfordulóján meghirdetett *Reneszánsz Év 2008* alkalmából a Visegrádra látogatók elé tárja mindazokat a Mátyás-kori páratlan műkincseket és hétköznapi tárgyakat, amelyek a palota ásatásából előkerültek. Ezeken keresztül, a modern muzeológia által kínált eszközöket is felhasználva kívánjuk bemutatni azokat az ismereteket, amelyeket a tudományos kutatás erről az izgalmas és gazdag korról feltárt.

A *Reneszánsz Év 2008* rendezvénysorozata jó alkalmat kínál arra, hogy a visegrádi királyi palota egy évtizede folyó helyreállításának eredményeit muzeológiai szempontból is teljes körűen haszno-

sítsuk. Készen állnak a részletes kiállítási tervek a palotakápolna reneszánsz szobrászati emlékegyüttesét, a címerdíszes, későgótikus zárterkély faragványait és az Oroszlános-kút töredékeit a palotában bemutató új kőtár-kiállításokra. Ez nem csak azért jelentene fontos lépést, mert a jelenleg álló, mintegy harminc éves kő-kiállítások fizikailag is elavultak, hanem azért is, mert a régi kiállítások a műtárgyak eredeti rendeltetési helyétől távol, a csak időszakosan nyitva tartó Salamon-toronyban találhatók. Ráadásul az új kiállítások sokkal gazdagabb anyagot mutathatnak majd be, hiszen a címeres erkély sokszáz fennmaradt kőfaragványának eddig csak elenyésző részét láthatták a látogatók. Az évforduló alkalmat nyújt arra is, hogy a palota már 2000-ben helyreállított, Mátyás-kori lakosztályának évek óta készülő állandó kiállítását is befejezhessük, és az egész palotát

korszerű digitális látogatói információs rendszerrel lássuk el. E kiállításokhoz a múzeum gazdag kulturális programokat: koncerteket, szakvezetések, ismeretterjesztő előadásokat, jelmezes bemutatókat, játékos gyermek- és ifjúsági foglalkozásokat is tervez május elejére és szeptember közepére.

Egyelőre mindezekről a kiállításokról és programokról csak mint tervekről tudok beszámolni, mert a finanszírozás kérdéséről még folynak az egyeztetések. Mivel az idő sürget, reméljük, hogy ezek hamarosan eredményre vezetnek, és – a terveknek megfelelően – 2008. szeptember 13-ától a magyarországi reneszánsz szülőhelye, a visegrádi királyi palota jelentőségéhez és műkincseihez méltó, új, korszerű kiállításokkal várhatja az oda látogató több tízezer vendéget. ■

Az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottságának felhívása

a 2008. évi ICOMOS-díjra

Az ICOMOS a műemlékvédelem legnagyobb nemzetközi civil szakmai szervezete. Az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottsága a nemzetközi célkitűzésekkel összhangban folyamatosan azon fáradozik, hogy felhívja a tulajdonosok és kezelők, valamint a társadalom figyelmét a kulturális és az építészeti örökség értékeire, példát állítson az örökség szakszerű és gondos kezeléséhez és segítse az értékek megőrzését és pusztulásuk megakadályozását.

Ezért az ICOMOS MNB elhatározta, hogy évente diplomával jutalmazza az általa legkiválóbbnak ítélt, alábbi helyreállítást, ez lehet:

- *épület(ek) megújítása*
 - *épület(ek) új rendeltetés céljára történt átépítése és bővítése a meglévő műemléki értékeinek megőrzésével*
 - *természeti értékek, parkok, kertek mintaszzerű helyreállításai*
 - *műemléki és történeti környezetbe harmonikusan illeszkedő, a környező természet és táj értékeit tiszteletben tartó új épület(ek)*
- Az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottsága a nyertes(ek)nek oklevelet ad és az épületet plakettel jelöli meg. A díjazott nevét minden évben a Nemzetközi Műemléki Világnap alkalmából (április 18.) az ICOMOS MNB elnöke hirdeti ki. A pályázatokat az ICOMOS Elnöksége, szükség szerint szakértő/k bevonásával értékeli.

PÁLYÁZATI FELTÉTELEK

- 1.) *Három évnél nem régebben* befejezett alkotás.
- 2.) *Kitöltött adatlap* (az ICOMOS MNB honlapjáról letölthető) *benyújtása*, amely tartalmazza
 - a javaslat előterjesztőjének nevét, címét, elérhetőségét
 - a műemlék pontos helyét
 - a helyreállítást tervező építész és a kivitelező nevét
 - a tulajdonos nevét és csatolt beleegyező nyilatkozatát, melyben nem emel kifogást a pályázat benyújtása ellen
 - a helyreállítás rövid értékelését (maximum 100 leütés)
- 3.) *Beadási határidő:* 2008. március 28. péntek (postabélyegző, illetve e-mail kelte).

Cím: ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottság
1535 Budapest, Pf. 721. ; email: secretariat@icomos.hu

A díjazásra az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottság Egyesület, valamint az ECOVAST, a Magyar Régészeti és Művészettörténeti Társulat, a Magyar Restaurátorok Egyesülete, a MÉK Műemlékes tagozata, a Város- és Faluvédők Szövetsége és a Porta Speciosa Egyesület tagjai tehetnek javaslatot.

Az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottság Egyesület felhívása

Műemlékvédelmi Citromdíj 2008. odaítélésére

Mivel lehet kiérdemelni a CITROM-ot?
(Csak magyarországi jelöléseket fogad el a kiíró ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottság!)

- 1.) A legsikertelenebb új beépítésért, átalakításért történeti környezetben.
- 2.) A legtökéletesebben felvesikerült műemléki helyreállításért, a méltatlan hasznosításért.
- 3.) A legjobban kidolgozott, példaértékű épülethibáért (épület szerkezet, pótlás, kiegészítés stb.)
- 4.) A legmegragadóbban felvesikerült épületszínezésért.
- 5.) A élő műemlék (növényzet, kert, táj, tó stb.) leginkább maradandóra sikerült károsításáért.
- 6.) A leginkább műemlék-szerű rekonstrukcióért: műemlék (citrom) pótlásért.
- 7.) A leghosszabb ideje húzódó műemlék-helyreállításért.
- 8.) A legmeggyőzőbb álműemlék építéséért.

A fenti kritériumok közül már egy is elegendő, a többszörös érintettség előny a CITROM odaítélésében!

Ki kapja a CITROM-ot?

A díjat maga az "opusz" kapja. Az veheti át, aki az elkövetők közül először tiltakozik az odaítélésért (ez azonban nem publikus... csak a jelentkezés megtörténte után!)

Jelölés:

Mindenki ICOMOS tag jogosult akárhány jelölés benyújtására e-mailben (secretariat@icomos.hu), vagy levélben (ICOMOS MNB Egyesület, 1535 Bp., Pf.721).

Határidő: 2008. március 28. péntek.

A jelölésnek tartalmaznia kell az érintett műemlék, műemlék-helyszín azonosításához szükséges adatokat, valamint a díjazásra való jogosultságát megalapozó tulajdonság rövid leírását, ill. fotóját.

A beérkezett CITROM javaslatok alapján az ICOMOS MNB elnöksége dönt.

Átadás:

Az ICOMOS MNB a Műemléki Világnapon válik nyilvánossá, hogy mely mű érdemelte ki a 2008. évi CITROM-ot.

Budapest, 2008. február hó

Középkori egyetem Pécsen

Várhatóan 2010-re látható lesz az első magyar egyetem – dr. G. Sándor Mária és Gerő Győző régész ásatásai nyomán előkerült – maradványa, s a kiállítóterré alakított épületben az ugyancsak meglelt szoborlelet gyűjtemény – hangzott el Pécsen a Középkori Egyetem Alapítvány sajtótájékoztatóján, amelyet dr. Font Márta, az alapítvány vezetője és dr. Mezős Tamás, a KÖH elnöke tartott.

A kilencvenes évek végén megkezdődött rekonstrukció támo-

gatók hiján 2000-ben leállt, azóta csak a legszükségesebb állagmegóvásra kerülhetett sor. Most a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal és Pécs város önkormányzatának várható támogatásával a program újraindulhat. S ezzel a 21. század első évtizedének végére a pécsi középkori egyetem a több mint hatszáz éves egyetemi oktatás hagyományának meglevő színpontja lehet. A pécsi tudományegyetem elődjének tekinti a középkori intézményt: a 2000-ben létrejött egységes felsőoktatási intézmény címerül választotta az ásatások helyszínén talált 14. századi címerkövet. Középkori Egyetem Alapítvány célja, hogy olyan többfunkciós, a középkori egyetem történetét, és az Aranyos Mária-kápolna értékeit bemutató múzeum jöjjön létre, amely megfelel a 21. századi múzeumlátogató igényeinek. A szokványos tájékoztató táblák mellett digitális kivetítők várják majd az érdeklődőket, de lehetőség lesz koncertek, előadások és díszdoktorátók rendezésére is a *Schőner László és Schőnemé Pusztai Ilona* tervei által elkészült-készülő kiállítóterben.

*

Közép-Európában a 14. század közepén létesültek az első egyetemek: Párágában (1348), Krakóban (1364), Bécsben (1365). A pécsi egyetem alapításának éve 1367 volt. Az alapítólevelet az avignoni V. Orbán pápa 1367. szeptember elsején írta alá Viterbóban. Különlegességnek számított, hogy az egyetemet nem a királyi székhelyen hívták életre. Az ok: Vilmos pécsi püspök (1361-74) vállalta az intézmény fenntartását, s így módon elnyerte Nagy Lajos király támogatását és a pápai jóváhagyást.

A pécsi egyetemen az alapító jeles fakultás artium (a közép-

kori egyetemek előkészítő tagozata, ahol a három klasszikus egyetemi karra – teológia, jogi, orvostudomány – készítettek fel a diákokat a hét szabad művészet – septem artes liberales – és Arisztotelész bölcséleti műveinek tanulmányozásával) mellett római és kánonjogot oktattak. A pécsi egyetem épületének helye már az 1900-as években foglalkoztatta a kutatókat. Evlia Cselebi török történetíró leírása alapján az egyetem helyét a székesegyház körüli épületekben feltételezték, de pontos helyét csak ásatással lehetett meghatározni.

Az ásatás 1985-ben kezdődött meg. A mintegy hat méternyi feltöltés alól nagyméretű helyiség részlete került elő, majd kibontakozott a 19 méter hosszú és hat méter széles Nagyterem, az aula magna, amelytől keletre és nyugatra egy-egy terem található, az északi oldalon pedig az épület teljes hosszában az aula magnából nyúló folyosó húzódik. Az ásatás során sikerült az egész épület alaprajzát meghatározni, eszerint a középkori egyetem 35 méter hosszú és tíz méter széles épület volt, amely 1664 telén, Zrínyi Miklós téli hadjárata idején pusztult el.

Az 1994-re már feltárt épület rendeltetését igazolja a Vilmos püspökre utaló címerkő, amely az egykori aula magnában volt. A feltárás során románkori épületre utaló falmaradványok kerültek elő, amelyek a 12. századi nagyméretű, románkori oszlopfevel együtt arra engednek következtetni, hogy e helyen állott a 11-13. századi püspöki palota.

Az egyetem épületétől nyugatra tárta fel az ásatás az írott forrásokból ismert Aranyos Mária kápolnát, amelyet 1355-ben alapított Miklós püspök (1346-60). Az ásatás során megállapítható volt, hogy a kápolnát temetkező helyül is használták. A feltárt síremlék helye és faragványainak a 14. század második felére keltezhető stílusa egyértelművé tette, hogy a reprezentatív baldachinos síremlék az egyetemalapító Vilmos püspöké volt. A gótikus faragványokon az avignoni és a bécsi szobrászat hatásai mutathatók ki. A szobortöredékek 1982-ben G. Sándor Mária és Gerő Győző püspökvári kutatásai során kerültek elő a kápolna egy falazott sírjának betöltésében, amelyhez hasonlókat találtak a Püspökvár területének korábbi gótikus faragványleletei között. Keletkezésük az 1361-74-es esztendőkre tehető. A sírgödörben egy a 16. század elejéről származó, vörös márványból faragott, reneszánsz sírkő darabjai, valamint török kerámia is fellelhető voltak. A szobortöredékek a budai Zsigmond-kori leletanyag színvonalához mérhetőek. ■

(KÖH sajtó)

A Civertan story

■ HADNAGY ZOLTÁN

Zemplénnel ismerkedve, az útikönyvek mellett egy riportkönyv is a kezembe került. Belelapoztam, aztán együltőhelyemben végigolvastam: *László János* írta és fényképezte. Később kiderült, hogy a műemlékek és régészeti légi felvételek készítője, szerelme-se, a Civertános László János s a könyv szerzője egy és ugyanaz. (Az Örökség olvasói előtt sem ismeretlenek ezek a nem szokványos látószögből készült légi fotók.)

László János a Zemplén révén került kapcsolatba a légi fényképezéssel. Egy fotókiállítás képeit rendezgette, amikor rájött, hogy a képanyag nem teljes, hiányoztak a tájat magasból is bemutató légi felvételek. Megállapodott egy repülőgépes céggel, s elkészültek az első légi képek Füzerradványról, a füzéri várról és a többiekéről. Ez 1999-ben volt. Utána egyre többet és egyre módszeresebben fényképezte a hazai műemlékeket. "Szisztematikusan kezdtem gyűjteni a kastélyokat, kolostorokat, pusztatemplomokat – kedvenc témáimat."

Ehhez természetesen sokat kellett olvasnia, készülnie. Internet, saját könyvtár, aztán a lexikonok következtek, ma pedig már az Új Magyar Lexikont nemcsak olvassa, hanem a légi felvételek zömét is ő, illetve cége, a Civertan Bt. készíti. "A légi régészetben még nem vagyok annyira biztos – teszi hozzá –, bár sokat fotóztam az ásatásokat is. De ami a napi sajtóba belekerül, azok mind az én képeim."

A fényképezéssel a hetvenes években került kapcsolatba. Az MTI-ben tanulta meg a szakmát, s olyan ismeretekre tett szert, amelyre másutt talán soha nem lett volna módja. Az évek alatt érdeklődése egyre jobban szűkölt a műemlékekre.

– Van-e olyan magyar műemlék, amit nem fotóztál le?

– A levegőből még van, de a földről már alig. Sokat jártam az országot és Erdélyt. Gyakori témáim közé tartoznak a pusztatemplomok, mint például a somogyvámosi, az Árpád-kori Csapok település melletti templom. Olyanok ezek a pusztában magányosan álló romok, mint egy felkiáltójel. Mementó, hogy itt valaha emberek éltek, s ezeket magára hagyta a történelem.

A művészeti, illetve művelődéstörténeti témájú újságok, kiadványok gyakran keresik meg képeikért. A sajtót leginkább a várak, kastélyok érdeklik, de újabban már a régészet is. Fényképeket vesz elő. A magasból a havas tájon különös nyomokat látni.

– "Úgy kezdődött, hogy szóltak, ha egy helyszín fölött repülök, figyeljem meg, látok-e valami érdekeseget a földön. Akkor kezdtem el ezzel is foglalkozni. Érdekel, milyen jeleket ad ki a talaj, a növényzet, mert a magasból jól látszik, hogy volt-e ott valami. Először mindenről azt hittem, hogy különleges leletre bukkan-tam, de csakhamar kiderült, hogy az "évszázados lelet" többnyire egy tízéves öntözőberendezés nyoma. Újra tanulni kezdtem, s utána néztem, hogyan csinálják ezt a nagyok, s ma már tudatosan alakítom az útjaimat. Míután a helikopter bérlése drága, törtem a fejem, hogy van-e valamilyen más eszköz, amit felhasználhatnék erre a célra? Így akadtam rá külföldön egy olyan szerkezetre, amelyik fényképezőgéppel repül, könnyű és könnyen kezelhető. Nemeszser előfordult már, hogy amikor nagy géppel repültem, beborult az ég, fotózni nem lehetett, de a pénzt persze ki kellett fizetni. Most ezt a kis robotgépet berakom az autó csomagtartójába, odamegyek ahova kell, s ha rossz az idő, legfeljebb iszom egy kávét, megvárom, amíg kiderül, aztán elkészítem a képeket. Az autóban a laptopom nézem, hogy mit fényképez a gép. A kép rögtön nyomtatható, s ez egy ásatás esetében, különösen, ha leletmentésről van szó, megfizethetetlen. Ami fontos: a robot csaknem kilencven fokos kép készítésére is alkalmas.

Fotók: László János

A robothelikoptert a Civertan Bt. munkatársa, Jászai Balázs irányítja

Feltárás előtt. A Galgahévíz-szentandrás dombon az árpád-kori földvár és kolostor nyomai

A régészek általában ismerik ezt a lehetőséget, de ez még korántsem jelenti, hogy mindenütt igénylik is. A Civertan névről is tudják, kit takar, s a web-oldalt is sokan látogatják. Az autópálya-építkezéseknél is dolgozott. "Az egyik alföldi autópálya építkezését végig fényképeztem, csaknem két éven át, rendszeresen háromhavonta repültem fölöttük" – mondja.

László mindenki számára hozzáférhetővé tett a hetvenezer légi-fotóból negyvenezretet. A közeljövőben egy konferencián mutatja be, hogy mit tud, a légi robot. Az MTA-val is a KÖH-el kapcsolatban van, s a szerzők cikkeikhez sokszor veszik igénybe képeit. ■

A Műemlékek Nemzeti Gondnokságának hírei

■ KULTURÁLIS TURISZTIKAI KÍNÁLATBŐVÍTÉS

A Nemzeti Gondnokság idén minőségi fejlesztést tervez a kezelésében lévő műemlékek és történeti kertek látogatói komfortjában és a turisztikai kínálat bővítésében. Első körben húsz épület esetében egységesítik a nyitva tartást, növelik a bemutatható elemeket és javítják a látogatók fogadásának színvonalát. Cél az is, hogy a Nemzeti Gondnokság mindenütt egységes arcúval jelenjék meg, s a helyi sajátosságok mellett ugyanolyan minőségű idegenforgalmi kínálattal – információs szolgáltatások, kedvezményes jegyek más épületekbe, ajándékboltok hálózata stb. – jelenjék meg. Színesítik az ismeretterjesztő kiadványozást, mindenekelőtt az alapkiadványok palettáját (ismertető leporellók, kert-térképek, olcsóbb füzetek stb. –, és reklámcsereket szerveznek a közgyűjteményekkel, más nyitva tartó műemlékegyüttesekkel (például kastélyokkal) és a helyi köz-, illetve kulturális intézményekkel. A tervek között szerepel, hogy azokban a kastélyokban, ahol még más üzemeltetők vannak – ilyenek például a zsirai, a szabadkígyósi vagy a pilisi kastélyok – a használókkal való egyeztetés után legalább a részleges bemutatóságra lehetőséget teremtsenek.

■ KÍNÁLATBŐVÜLÉS FERTŐD-ESZTERHÁZÁN IS

A 2008. évben várható uniós forrásokból nyár végén, szeptember elején megkezdődnek az Esterházy kastély helyreállítási és fejlesztési munkálatai. Mivel a Nemzeti Gondnokság célja, hogy a kastély a munkák alatt is nyitva legyen, a kastély látogathatóságát változtatni, a látogatói útvonalakat módosítani kell. Részben ez a várható körülmény, részben pedig az az adottság, hogy a műegyüttes már ma is alkalmas a többretegű bemutatásra, az ideji idegenforgalmi – április 1-jétől – szezonban bővítik a megtekinthetőség körét és ehhez kapcsolódóan a turisztikai szolgáltatások kínálatát.

A kínálatnövekedés első, tartalmilag fő eleme a bemutatás térbeli kiterjesztése és több látogatói útvonal bevezetése. A kastély ma mutatott részei képezik az ún. kiskört, amely látogatói igény

szerint ún. nagykörre is bővíthető lesz. (A nagykörben a park egyes részei, az istálló és a jószágkormányozói épület megtekintése szerepel.) Lesz ezenkívül egy kiscsoportokban igénybe vehető "speciális" túra is, amely az épületegyüttes rejtett értékeit (például a belvederét, pincéket stb.) is bemutatja. A bővítés második elemeként a látóvalók kisebb kollekciókkal (tárgyegyüttesek, fejlesztési tervek stb.) gazdagodnak. A közönség fogadásának két szintre bontásával ("belépő"-szint és a "bentlét"-szintje) a látogatói komfort emelése ugyancsak része a változásnak. A "belépő"-szinthez tartozik a múzeumi pénztárnak a mai információs irodával egyesítése a keleti patkó végében (belépőjegyek, rendezvényjegyek árusítása együtt), és az ide befogadott Tourinform irodával az általános és térségi információs szolgáltatások színésítése. A "bentlét"-szintjét a mai pénztár helyiség informatív várakozóvá, illetve a jelenlegi várakozó terem ajándéktárgy boltta alakítását és a minőségi emléktárgy, kiadvány stb. kínálat szélesítését jelenti. Ehhez kapcsoltnak bővítik a kávézót, amelynek mai tereit megnövelik és pályázattal keresnek igényes kínálatot biztosító, üzemeltető partnert.

■ EGYÜTTMŰKÖDÉS A HUNGAROFEST-TEL

2009-ben ünnepejük a zenetörténet óriásának, Joseph Haydn halálának 200. évfordulóját, amelyre már készül a zenei világ. Mivel Haydn Esterházy "Fényes" Miklós zenészeként alkotta legjobb műveit, a megemlékező események egyik kiemelt helyszíne a Fertőd-eszterházi kastély lesz. Erre készülve a két szervező, a Hungarofest Kht és a Műemlékek Nemzeti Gondnoksága közösen alakít ki programtervet 2009-re, s az együttműködés első fázisaként már az Esterházy-kastély ideji zenei rendezvényeit is közösen formáltak és bonyolítják le. Közös szervezésben működik a kastélyban az április elsejével felálló marketing iroda, amely már a jövő évi rendezvények előkészítését is megkezdi. Az együttműködést a partnerek írásos megállapodásban rögzítették, melyet a két vezető, a Hungarofest részéről *Rubovszky Rita*, a Nemzeti Gondnokság részéről pedig *Varga Kálmán* írta alá. ■

Magyar kóruskastély – szálloda Pomázon

A fővárostól mindössze 9 kilométer távolságra lévő városban Phare támogatással újjátották fel és alakították át szállodává az 1771-73 között épült Teleki-Watthay kastélyt, amelynek hivatalos, kórustalálkozóval összekötött megnyitójára április 11-12-én kerül sor. A magastető, arkádsorral díszes épületet az évek során többször is átépítették. A Pomáz Város Önkormányzata és két kht. üzemeltetésében lévő kastélyszálloda elsősorban a hazai és nemzetközi kórusok, zenekarok részére kíván ideális alkotó légkört és technikai háttérrel biztosítani, de szabad kapacitásokkal nyitva állnak a turisták előtt, és konferenciák lebonyolítására is készen állnak.

A földszintes épület a jelenlegi felújítás után háromszintessé alakult át. Tetőterében 16 vendégszobát hoztak létre, amelyek között 2 kétágyas és 1 egyágyas szoba van, a többi 3-4 ágyas. A földszinten található négy 20 férőhelyes és két 50 fős terem, míg az alagsorban egy 100 személyes nagyterem, valamint az 50 vendég fogadására alkalmas, külsővendégek előtt is nyitott a la carte étterem és konyha kapott helyet. (X)

A turizmust erősítene a pécsváradi vár fejlesztésével

Kiemelt szerepet kap Pécsvárad idegenforgalmi és kulturális terveiben a vár. Az önkormányzat szeretné teljesen kihasználni a műemléki épületek lehetőségeit – ehhez azonban fejlesztésekre lesz szükség. Legutóbbi ülésén tárgyalta a pécsváradi képviselő-testület a vár kérdését. Dr. Bíró Ferenc alpolgármester elmondta, az önkormányzat szeretné megnyugtató módon, hosszú távra rendezni a vár helyzetét, szeretné jobban kihasználni a vár adottságait, egész éves programokkal, több látványossággal, turistacsalogatóbb eseményekkel. Ez nem azt jelenti, hogy a jelenlegi bérlővel most felmondanák a szerződést, de mindenképp szükségesek további fejlesztések (a vár tulajdonosa az állam, az önkormányzat a kezelő, míg a szállodát vállalkozás bérlte). Ehhez természetesen jelentős befektetői tőkéből megvalósítható felújításokra van szükség.

(MT Zrt. Dél-Dunántúli RMI)

A régi pesti zsidónegyed és a világörökség ICOMOS-misszió jelentés

2007 NOVEMBER 4. ÉS 7. KÖZÖTT A VILÁGÖRÖKSÉG MAGYAR NEMZETI BIZOTTSÁGA ÉS BUDAPEST FŐVÁROS MEGHÍVÁSÁRA, AZ ICOMOS (MŰEMLEKEK ÉS MŰEMLEKI EGYÜTTESEK NEMZETKÖZI TANÁCSA) FELKÉRÉSÉRE BUDAPESTEN JÁRT MICHEL POLGE FRANCIA URBANISTA-FŐÉPÍTÉSZ. A HELYSZÍNI, TÉNYFELTÁRÓ KIKÜLDETÉS, MISSZIÓ CÉLJA AZ VOLT, HOGY ÉRTÉKELJE A RÉGI PESTI ZSIDÓNEGYED ÖRÖKSÉGI ÉRTÉKEINEK MEGŐRZÉSÉT, ÁLLAPOTÁNAK ALAKULÁSÁT; A BONTÁSI/ÚJ-ÉPÍTKEZÉSI MUNKÁLATOKKAL KAPCSOLATOS PANASZOK MEGALAPOZOTTSÁGÁT, KIEMELTEN TÖREKEDVE ANNAK A MEGÁLLAPÍTÁSÁRA, HOGY EZEK A MUNKÁLATOK ÖSSZEGYEZTETHETŐEK-E, VAGY SEM AZZAL A TÉNNYEL, HOGY A VÁROSRESZ A BUDAPESTI VILÁGÖRÖKSÉGI TERÜLET VÉDŐZÓNÁJÁBA TARTOZIK.

A misszió-jelentés indító megállapítása az, hogy a régi zsidónegyed esetében nincs komoly akadálya a rehabilitációnak: a negyedet ugyan leromlott állapot, sőt néha egészségtelen lakóköri körülmények is jellemzik, azonban nincsenek olyan komoly szerkezeti problémák, amelyek miatt ne kerülhetne sor rehabilitációra.

A jelentés sajnálkozással állapítja meg, hogy a bontások a régi zsidónegyed XIX. és XX. században épült nagyméretű és nagy értéket képviselő épületeit érintik. Az ingatlanfejlesztéssel foglalkozó befektetők jellemzően a következőképp járnak el:

- a kerületi önkormányzatoktól megvásárolják a "foghíjakat" vagy a beépített területeket

- vállalják, hogy a lakókat másik épületbe költöztetik

- a régi épületeket lebontják

- új épületeket építenek a szabályozás által megengedett - a magasságot, a sűrűséget illető (szintterületi mutató) - beépítési jog maximális kihasználásával

- a lakásokat eladják: a vásárlók igen gyakran azok a magánszemélyek, akik ezzel magyarországi ingatlanbefektetéseket végeznek.

A szakértői vélemény szerint a bontási/új építkezési munkálatok problémát jelentenek, a világörökség szempontjából, azaz nem egyeztethetőek össze a terület világörökségi státuszával. Azaz nem elegendő az épületek építészeti és urbanisztikai minőségét képviseltek, és a gazdasági érdekeken kívül semmi nem indokolta azt, hogy ezeket az épületeket lebontsák: az épületek eltűnése komoly veszteséget jelent; a lebontottak helyébe került új építményeket olyan magassági és sűrűségi értékek jellemzik, amelyek következtében elvész a negyed eredeti "jó tulajdonsága": szelölőssége világossága.

A jelentés rámutat: nem elhanyagolható az a tény sem, hogy a lebontottak helyében emelt új épületek építészeti minőség szempontjából hagynak kívánivalót maguk után: egyfajta "színtelen, szagtalan" építészet képviselnek. Pedig a nagy örökség-értékű területen joggal elvárható, hogy minőségi kortárs építészet szülessék. A bontási/új-építkezési munkálatok jól szemléltetik, hogy a régi zsidónegyedre vonatkozó hatályos városfejlesztési szabályozás nem felel meg a világörökségi védőzóna követelményeinek. A szakértő a város működésével kapcsolatosan igen nagy problémának tartja, hogy az újonnan épülő lakások (amelyet külföldi befektetők vásárolnak meg), jelentős része hosszú távon üresen

marad, s ez a tény a városrész érdekeivel ellentétes.

Összegezve: a bontások/új építkezések egyértelműen sajnálatosak, és Világörökségi Listára felvett helyszín esetében elfogadhatatlanok. Az új építkezések az építészeti minőség tekintetében, valamint urbanisztikai szempontból vitathatók, csökkentik a helyszín örökség-értékét, az üresen álló új lakások sokasága rossz hatással van a "jó városműködésre".

A jelentés részletesen kifejti, hogy a régi zsidónegyedben zajló bontásokhoz/új-építkezésekhez kapcsolódó problémák különböző természetűek: szabályozásiak, urbanisztikaiak, kulturálisak,

szociálisak, örökségvédelmi. Megállapítja, hogy rossz nyomon járna, ha nem lenne különbséget ok és okozat között. Ezért a jelentés alapüzenete: a zsidónegyedben folyó bontások/új-építkezések által okozott problémák gyökere elsősorban nem az örökségvédelemmel kapcsolatos, hanem mindenek előtt gazdasági jellegű. A bontások/új-építkezések nem önmagukban jelentik az alapvető problémát; ezek csupán tünetei annak a szakértő által már eredetileg is feltételezett gazdasági jellegű problémának, amelynek megalapozottságáról missziója során meggyőződött.

Házak - és a ház helye

Javaslatait, amelyek a bontások állapota szerint különböző irányúak, ennek alapján teszi:

A befejezett bontásokat már csak sajnálni lehet, ami megtörtént, azt sajnos nem lehet meg nem történné tenni. A jelentés különösen nehezményezi a budapesti gettófal utolsó maradványának elbontását. Ahogy írja, egy olyan városnegyedben, amely Raoul Wallenberg és Carl Lutz emlékét is őrzi, pontosan fel kell tárnai a régi gettófal helyét, hogy "látható emléke" maradjon a tragédiának. A jelentés utal arra, hogy erre a fölvetésre a KÖH képviselői azonnal pozitívan reagáltak.

A még meg nem kezdett, de engedélyezett bontások esetében javasolja, hogy az állam nevében a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal a lehető legrövidebb időn belül nézze át és vizsgálja felül az összes olyan, már kiadott bontási engedélyt, amelyek esetében a bontási munkálatok még nem kezdődtek meg. Olyan egyedi megoldást kell keresni, amely megfelel a bontási engedély birtokosának is, akit a veszteségért igazságos módon kárpótolni kell. A méltányos kártérítés kieszközölését a szakértő szintén a KÖH feladatának látja.

Olyan épületek potenciális bontásával kapcsolatosan, amelyekre

még nincs bontási engedély: azonnali hatállyal érvénybe lépő moratórium elrendelését látja szükségesnek arra az időre, amíg az örökségi szempontokat tiszteletben tartó új városrendezési terv – minden érdekelt fél támogatásával – el nem készül.

Az ICOMOS szakértőjének véleménye szerint a lehető leghamarabb meg kell alkotni egy új, a régi zsidónegyed igényeihez igazított városrendezési tervet, amely megfelel a világörökségi kihívásoknak, ugyanakkor realista. Ahogy fogalmaz: "ugyanolyan értelmetlen egy igen értékes örökséget lebontani hagyni, mint egy olyan restriktív tervet elfogadni, amely ellehetetlenítene minden, a régi zsidónegyed jobbitását célzó kezdeményezést."

Az építész-urbanista szakértő beszámol arról, hogy Budapest Főváros tanulmányozásra megmutatta a zsidónegyed készülő városrendezési tervét. Véleménye szerint ezt a munkát – a gyakorlati megvalósíthatóságot és a régi zsidónegyed hatalmas örökségértékét szem előtt tartva – a lehető leghamarabb el kell végezni. Ugyanilyen egyértelmű, hogy a szabályozásnak a zsidónegyed egészét tekintve kell koherensnek lennie, még akkor is, ha ez a városnegyed két kerület területén található. Ugy találja, a világörökségi puffer zónára vonatkozólag önálló városrendezési tervet kell létrehozni annak érdekében, hogy a kerületek közötti határ ne legyen egy, a zóna egységének ellentmondó szabályozási határ. Az új szabályozásnak természetesen minden érdekelt fél számára (állam, főváros, kerületek, örökségvédelmi egyesületek, magánbefektetők) elfogadhatónak kell lennie. Ennek érdekében a nyilvános és széleskörű konzultáció tehát elengedhetetlen. A szabályozásnak egyértelműnek kell lennie annak érdekében, hogy a játékszabályok világosak és átláthatók legyenek. Ezen belül fontos kérdések:

Az új épületek magassága és a beépítés sűrűsége, amellyel kapcsolatban a jelentés kitér arra, hogy az új terv elkészítésékor az engedélyezett beépítési magasságokat és sűrűségeket (szintterületi mutató) alaposan felül kell vizsgálni (általában csökkenteni kell); nem lehet elsődleges cél a legmagasabb szomszédos épülethez való igazodás.

Az új épületek építészeti minőségéről megállapítja, hogy azt természetesen nem lehet csupán előírásokkal biztosítani és nincsenek "bűvös megoldások". A negyed új városrendezési szabályozása mégis hasznosan rögzítheti az ilyen nagy és általánosan elismert örökségi értékkel rendelkező városnegyedben annak fontosságát, hogy az új építések a maguk módján a saját koruk építészteréről tanúskodjanak, amelynek érdekében olyan, az építészeti minőséggel kapcsolatos tanulmányokat kellene elvégezni, amelyek szisztematikusan ebbe az irányba mozdítják a közösségi, illetve magánépítkezéseket.

Különös hangsúllyal foglalkozik a jelentés a gazdasági kérdésekkel. Az ICOMOS-szakértő meglátása szerint az alapvető probléma a zsidónegyedbeli bontásokkal/újépítkezésekkel kapcsolatban ugyanis elsősorban nem örökségvédelmi, hanem gazdasági jellegű. Nyilvánvalónak tartja, hogy elvi kifogása senkinek nincs a zsidónegyed meglévő épületeinek megőrzése és rehabilitációja ellen. Ennek bizonyítékeként említi, hogy létezik állami alap a rehabilitációs munkálatok adott feltételek melletti támogatására, amely támogatás a rendszerváltást követő lakáseladások nyomán létrejött közös tulajdonban lévő épületek esetén kapható.

Ezzel együtt jelenleg mégis úgy tűnik, állapítja meg a jelentés, hogy a költséghatékonyság keresése arra ösztönzi a zsidónegyedben ingatlanbefektetésekbe kezdő magánbefektetőket, hogy bontsanak, majd a lebontott épület helyére újat építsenek a szabályok által megengedett beépítési jog (sűrűség és magasság) maximális kihasználásával. Teszik ezt elsősorban azért, mert ma Budapesten nincsen olyan pénzügyi vagy adózási rendelkezés, amely másra készítené őket. A befektetők tevékenységét a gazdasági haszon vezérli, amiben nincs semmi kivétlnivaló.

A kérdés tehát – amellet, hogy örülünk a magán ingatlanbefektetők jelenlétének – az, *hogyan lehet elérni, hogy a zsidónegyedben a jövőben inkább rehabilitáljanak, mint bontsanak, majd újat építsenek?* Michel Polge példaként említi itt a "műemlék jelentőségű

területek (secteurs sauvegardés)" számára létrehozott francia rendszert: ezeken a területeken Franciaországban igen szigorú városrendezési szabályok vannak érvényben. Ezzel párhuzamosan (az egyéni vagy társas) magánbefektetők számára az adózási szabályok igen kedvezőek akkor, ha az épületeket rehabilitálják, és teljesítik a rehabilitált lakások használatára vonatkozó feltételeket ahelyett, hogy újat építenének. Az alap gondolat nem más, mint az elvégzett örökségvédelmi munkálatokra fordított összeg levonása az adóból, így minél több rehabilitációs munkát végeznek egy épületen, az adózás szempontjából annál rentábilisabb lesz a befektetés.

Ugyancsak Franciaországban, léteznek még olyan adózási rendszerek is, amelyek a "műemlék jelentőségű területeken" kívül is használatosak, s ez elsősorban a magánpiaci lakásbérbeadásokra irányul. Létezik olyan adónem, amelyet a lakástulajdonosoknak akkor kell fizetniük, ha lakáspiaci gondokkal küzdő városokban üresen hagyják a lakásaikat. Franciaországban – Budapesthez hasonlóan – léteznek támogatások is, az egyéni vagy közös tulajdonban levő ingatlanban élő szegény tulajdonosok számára, annak a lakóépületnek a felújítási munkálataira, amelyben laknak.

Az a tény, hogy Franciaországban az építőiparban érvényes ÁFA új lakás építése esetén 19,6%, míg rehabilitáció esetén 5,5%. igen hatékonyan szolgálja egyrészt a rehabilitáció fellendítését, másrészt pedig a feketemunka visszaszorítását, továbbá az építőipar területén a munkahely-teremtést.

Michel Polge műhely-munka elindítását javasolja Budapestnek: "a magáncégek adózási a minőségi rehabilitáció szolgáltatásban a nagy örökségértékű városnegyedekben" témakörben. E munkában részt kellene vennie a magyar állam és Budapest (a főváros és az érintett kerületek) képviselőinek; tevékenységüket segíthetné egy, a nagy örökségértékű városnegyedek megújításában jártas szakember, valamint egy az ingatlanbefektetések adózási szakembere.

A nemzetközi ICOMOS szakértő összefoglalásul a következő "csapásirányokat" fogalmazza meg:

- az épületbontások folyamatát azonnal meg kell állítani, szükség szerint "testre szabott" megoldások alkalmazásával;
- a bontási jelenségek azonban csupán tünetek, az alapvető problémát máshol kell keresni;
- az alapvető probléma megoldásához a régi pesti zsidónegyedre vonatkozólag olyan sajátos városrendezési szabályozást kell létrehozni, amely egyaránt megfelel a városmegújulás szükségességének és annak a követelménynek, hogy megőrizzük a negyed örökségi értékeit;
- még ennél is sürgetőbb olyan gazdasági eszközök, szabályozási környezet létrehozása, amelyek a rehabilitációra, nem pedig a bontásra/új-építésre ösztönöznek. ■

A jelentés teljes szövege olvasható: www.vilagorokseg.hu

Régi ház a zsidónegyedben – Pintér Tamás rajzai

MŰEMLEKI-RÉGÉSZETI
ÉRTÉKEINK NYOMÁBAN

A VÉDÉSI OSZTÁLY EZÚTTAL EGY MÁTRAI KIRÁNDULÁSRA HÍVJA MEG AZ ÖRÖKSÉG OLVASÓIT. AZ 1951 ÓTA RÉGÉSZETILEG VÉDETT MÁTRASZENTIMREI ÓVÁR A TÉRSÉG LEGNAGYOBB ÉS TALÁN LEGREJTÉLYESEBB LÉTESÍTMÉNYE. A "MŰEMLEKVÉDELMI TÁGULÓ KÖREI" CÍMŰ KIADVÁNYBAN IS HELYET KAPÓ, MŰEMLEKI VÉDETTSÉGRE JAVASOLT GÁLYATETŐI NAGYSZÁLLÓ PEDIG – AZ ÖRÖKSÉG JANUÁRI SZÁMÁBAN BEMUTATOTT LILLAFÜREDI PALOTA-SZÁLLÓHOZ HASONLÓAN – AZ 1930-AS ÉVEK MAGYARORSZÁGI ÉPÍTÉSZETÉNEK EMBLÉMATIKUS ALKOTÁSA.

Pásztó/Mátraszentimre-Óvár késő bronzkori erődített települése és középkori vára

■ NAGY LEVENTE

Ha a Mátra erdő borította tömbjét nyugat felől, Hasznos irányából közelítjük meg a Kövecses-patak völgyében, a Mátrabérc kelet-nyugati irányú hegyvonulatának szélén két meredeken kiemelkedő hegycsúcs sziluettjét pillanthatjuk meg: a 789 m magas Ágasvárét és a 754 m magas Óvárét, amelyek részben Bátorterenye, Pásztó, részben Mátraszentimre közigazgatási területéhez tartoznak. Írott források híján csak találgatni tudjuk, miért telepedett meg a késő bronzkori Kyjatice-kultúra (Kr. e. 11-8. század) embere a nehezen megmászható két hegycsúcs tetején és kevésbé meredek déli-keleti oldalán, ahol a két erődített település mindmáig fennmaradt impozáns sáncai látszanak. Az Ágasvári turistaházhoz vezető út mentén 1984-ben kisebb régészeti leletmentések során egy késő bronzkori házrészletet és egy tárológödör maradványai kerültek elő, amelyek a Kr. e. 9-8. században voltak használatban.

Az Ágasvár meredek csúcsán felépül, oklevélben először és utoljára 1264-ben említett várnál sokkal nagyobb és különlegesebb a másik csúcson, az Óváron épült, több mint 40 hektáros nagyságú késő bronzkori erődített település, amelynek monumentális sáncait legkönnyebben Mátrakeresztéről, az Óvár söröző mellől észak felé tartó P majd ZO turistajelzésen közelíthetjük meg. A jelzés a sánc egykori déli kapuján áthaladva az Óvári-külső

Az Óvár sánca

Fotók: a szerző

Az Ágasvár és az Óvár nyugat felől

réten keresztül vezet minket a Zoltán-forráshoz, majd tovább a sánc északi kapujához, onnan pedig az Ágasvár és az Óvár közötti, Kókapu nevet viselő nyeregbe. Az északi sáncapunál azonban forduljunk inkább a sánc tetejére felkapaszkodva nyugat felé. Rövid gyaloglás után érkezünk meg a földvár délkeleti hegyoldalban húzódó belső sáncához, amelynek tetején egy középkori eredetű mészhabarcsos kőfal húzódik. A külső és belső sáncvonal találkozásánál a kőfal nyomvonala is nyugat felé fordul, és a külső sánc tetején követhető egészen a hegy 754 méter magaságú csúcsáig. A csúcshoz közeledve a meredek hegyoldalon a korábban szinte alig kivehető középkori kőfal hirtelen több méter magasságban jelentkezik előttünk, ez a nem várt látvány bőségesen kárpótolja a turistát a fáradságos hegymászásért.

A hegycsúcsnál a külső sánc 220 méter hosszan ereszkedik le a nyugati hegyoldalba, egy újabb, a tetején a növényzettel csaknem teljesen benőtt 200 m hosszú belső sánc pedig a hegygerinc tetején déli irány-

ba vezet tovább. A belső sánc tetején gyalogolunk a hegytetőn dél felé, időközben a kőfal a belső sáncba bekötő külső sánc, majd további 200 méter múlva a délkeleti belső sánc tetején folytatódik tovább.

Az eddigi leírásból is kiderül, hogy a délkeleti hegyoldalon, illetve a hegygerincen felépített két belső sánc az őskori erődített települést három részre tagolja. A sáncokon végigsétálva ma is helytállóan érezzük a vár első leírását elkészítő *Bartalos Gyula* megjegyzését, aki a következőket írta: "Ha az eddig látott őskori műveken csodálkoztam, most az Óvár megtekintésekor egészen elfogott az ámulat. Az óriások műveként állt a hármassáncú körülvett nagy alkotmány". Történeti források hiányában ma még megoldatlan rejtély, hogy ki és miért építette fel az őskori erődített település közepén délkelet és nyugat felől két belső sáncal lehatárolt belső várrészt, amely 11,1 hektár nagyságú belső területével és a sáncok tetejére épített 1370 m hosszú kőfallal szinte egyedülálló méretű erősség Magyarország középkori várai között.

A késő bronzkori Kyjatice kultúra területéről többosztatú földvárak nem ismertek, és arra sincs bizonyítékunk, hogy a kelták, akik másutt (pl. Sopron-Várhelyen) belső sáncokkal tagolták a késő bronzkori-kora vaskori eredetű erősségeket, ezen a hegyen megtelepedtek volna. Ezért, illetve több Árpád-kori hasonló példa alapján (Abaújvár, Bihar, Torda, Doboka, Lánzsér) nem

zárható ki az a lehetőség, hogy a belső vár sánca (kora?) Árpád-kori eredetű, amelyre később, ismeretlen időpontban (de még a középkorban) kőfalat építettek.

A mátrai középkori várak avatott kutatója, Dénes József szerint a középkori várrész a sáncok tetején végigfutó kőfallal együtt 1264-1265 előtt épült, a Mátrának ez a nyugati hegyvonulata ugyanis korábban királyi birtok volt, és csak 1265 után került az Ágasvár tetején emelkedő várral együtt a Rátót nemzetség kezébe. A több száz méter hosszú kőfallal megerősített várak, csakúgy, mint a mátraszentimrei Óvár, feltehetően inkább királyi építkezések lehettek, a Mátra magánkézben, különböző nemzetségek tulajdonában lévő keleti részén emelkedő magánvárak sokkal kisebb alapterületűek. Dénes József szerint a Rátót nemzetség még a 04 hektáros alapterületű Ágasvárat sem tudta, vagy akarta fenntartani, inkább egy új, 0,18 hektáros alapterületű várat építettek a nagy hegyektől messzebb, az Ágasvár és az Óvár lábánál, a Kövecses-patak felé magasodó 80 m magas dombon (Pásztó/Hasznos-Cserteri-vár), amely jobban megközelíthető, korszerűbb, kevésbé kényelmetlen lakóhely lehetett a számukra. Az elmélet tetszetős és logikus, de a két szomszédvár, az Ágasvár és az Óvár bronzkori és Árpád-kori történetének rejtélyeire kizárólag későbbi kutatások, ásatások, sáncátvágások eredményei adhatják meg a választ. ■

A galyatetői Nagyszálló

Az Óvár sáncainak búcsút mondva, és a ZO és P jelzéseket követve Mátrakeresztesre visszagyalogolva Fallóskúton, Bagolyirtáson és Mátraszentimrén keresztül kanyarog a szerpentines út a Mátra belsejébe, Galyatetőre. Az üdülőhely háza fölött, a Péter-hegyese 960 méter magas csúcsának oldalában kellemes természeti környezetben található a rendszerváltás előtt SZOT-üdülőként, azután ismét szállodaként működő galyatetői Nagyszálló lejtős terepen álló, 130 méter hosszú, ötszintes, illetve enyhén kilépő hatszintes-rizalitos épülete. A szállodát az Állami Alkalmazottak Nyugdíjjáruelék Alapja megbízásából *Puskás Gábor* és *Uray György* tervezte 1936-37-ben, az épület a bejáratnál felállított emléktábla szerint 1937 és 1939 között épült fel "Főméltóságú Vitéz Nagybányai Horthy Miklós kormányzósága, dr. Darányi Kálmán, Vitéz Imrédy Béla és gróf Teleki Pál miniszterelnöksége, dr. Fabinyi Tihamér és dr. Reményi Schneller Lajos pénzügyminisztersége idején".

A loggia- és erkélyávokkal vízszintesen tagolt, középfolyosós alaprajzú épület déli homlokzatához íves záródású, alacsony éttermi szárny, az északi homlokzathoz kiszolgáló egységek csatlakoztak. Az eredeti tervek szerint a 104 szállószoba közül 29-hez fürdőszoba, a többi szobához hideg-meleg vizes mosdó tartozott. Az előcsarnokból lehetett megközelíteni a postát, orvosi rendelőt, valamint a társalgót, olvasószobát, éttermet, az éttermi szárny alatt elhelyezett uszodát és az emeletre vezető lépcsőt.

A belső tereket idővel átépítették (jelenleg 111 összkomfortos szoba várja a szállóvendégeket), az épület fő tömege, homlokzata, és fehér fugázással élénkített piroxen-andezit terméskő burkolatos falai azonban változatlanok maradtak. A belsőépítészeti változtatások és az eredeti homlokzat festett felületeinek (pl. ablakok, erkélykorlátok) átfestése ellenére a műemléki védelemre javasolt épület legnagyobb értéke továbbra is az, hogy jól reprezentálja az 1930-as évek vége, illetve az 1940-es évek magyar építészetének egyik jellegzetes irányzatát. A tervezők a modern építészet formáit használták fel, de sikerrel valósították meg azt a szándékukat, hogy puritán, tájba illő, de mégis népies hangulatú alkotást hozzanak létre, romantikus, "magyaros" motívumokkal rusztikussá tett díszítőmotívumokkal (jó példa erre a főlépcső korlátjának virágmintás díszítése).

A szálló déli homlokzata hangulatos parkra nyílik, érdemes itt

egy kicsit sétálgatni a susogó lombú faóriások között. Kirándulásunk utolsó állomása a szálló étterme lehet, ahonnan szép időben páratlan kilátás nyílik a Kékes előttünk magasodó csúcsára. A pásztói/mátraszentimrei Óvár régészeti védettségének revíziója Dénes József és *Nováki Gyula* kutatásai alapján készült. A galyatetői Nagyszálló építészeti jellemzésének forrása *Braniczik Márta* leírása a Műemlékvédelem társuló körei-című kiadvány (Budapest, 2000.) 30-31. oldalán. ■

A galyatetői Nagyszálló

Múltbéli történetek

Kassai történetek 2.

■ ÉRI ISTVÁN

Hány Rodostónk van?

Nemcsak a kérdés furcsa, hanem a válasz is: Nekünk, magyaroknak kettő is van, másoknak meg egy sem! A régebben használatos törökországi helynevet ugyanis felváltotta egy másik. Napjainkban a világon mindenki Tekirdag-ként ismeri, a szomszédos Tekir hegyről elnevezett városkát, ahová annak idején – 1720-ban – II. Rákóczi Ferencet és bujdosó társait telepítette a szultán. Rodostó neve ez idő óta szerepel a magyar történelemben.

Ma már azonban nem csak közönséges helynévként.

Köztudomású, hogy mit értünk *rodostói emlékmúzeum* alatt. Amelyből azért van kettő, mert a Tekirdag városban található emlékmúzeum mellett Kassán egy másik is van, amelyet a helyi szóhasználatban Kis-Rodostó néven ismernek. Ez az 1942-43 folyamán emelt épület a törökországi emlékház másolata. A kassai épületben látható berendezést viszont eredetileg Rodostóban, a bujdosók közösségének "ebédlőházában" csodálhatták meg a látogatók, a tekirdagi emlékmúzeumban pedig csak a Kassára került berendezés másolatát. Így egy meglehetősen furcsa cseréről van szó. A helyzetet ráadásul még az is bonyolítja, hogy mindkét emlékmúzeum épülete, sőt még a berendezése is csak nagyjából tekinthető hitelesnek. Hogy miként és miért történt mindez, hogy a jó szándékkal miként keveredett a hozzánemértés és a felelőtlenység – minden probléma okozója – erről szól az alábbi történet.

A történet azzal kezdődik, hogy a III. Ahmed török szultán biztatására 1717-ben Törökországba érkezett Rákóczi fejedelem és kíséretét 1720-ban végleges helyükre, Rodostóba költöztették. A város szélén meglepedett örmény és görög kereskedők jellegzetes stílusú lakóházaiból egy utcányit, 25 épületet megvásároltatott a szultán. Ezt nevezték el később Magyar utcának, ahol a bujdosók évtizedeken át éltek. Az egyik épület második emeletén mindennap közösen használt találkozó- és étkezőhelyiséget "ebédlőházat" alakítottak ki. Az 1728 körül elkészült, 9x6 méter belterületű terem berendezése, festett faburkolata, színes stukkódíszei sajátos, keleties barokk ízlésről tanúskodtak. A hagyomány szerint a bútorzat és a díszítés elkészítésében a fejedelem is részt vett. (Vallomásai-ban maga is megerősítette, hogy mennyire kedvére volt a fűrész-faragás.) "Szégyellem elmondani – írja mily hiábavaló és semmis dolgok vannak nagy hévvel magokhoz. Ha bizonyos megengedett és illő szellemi felüldítő foglalkozásnak, teszem azt képirásnak vagy képfaragásnak szentelek bizonyos időt, semmi másra nem gondolok, mint amit cselekszem". Nem csodálható, ha ezt az épületet tekintették a rodostói emlékeket a 19. század folyamán egyre gyakrabban felkereső magyarországi látogatók a hely számukra legfontosabb kultuszhelyének. Közismert volt Mikes Kelemen leírásából az épületnek nemcsak a mindennapokban betöltött szerepe, hanem az is, hogy az elhunyt fejedelem itt ravatalozták fel. Ahogyan sorrendre elhaltak az emigráció jelentős személyiségei – utóljára 1761-ben Mikes Kelemen – a hátra maradt kísérő személyzet tagjai őrizték híven az emlékhelyet. Beházasodás folytán a Bercsényi Miklós udvartartásához tartozó Kőszeghy-család tagjai a helybéli Aslan-familián keresztül a 20. század végéig ápolták a hagyományokat, kalauzolták a vendégeket és őrizték a lassan pusztulásnak indult, részben át is alakított Magyar-utcabeli épületeket.

A kuruc kor emlékezetének ébrentartója, Thaly Kálmán 1888-ban jutott el Rodostóba. Úgy gondolta, hogy az ebédlőház díszes burkolatát és berendezését lehetetlen a helyszínen épségben megőrizni. Célszerűnek látta, ha – más emlékekkel és a bujdosók

hamvaival együtt – Magyarországra kerülnének, méghozzá Kassára, hiszen 1876-ban, a fejedelem születésének 200. évfordulóján nagyszabású Rákóczi-emlékkiállítászt rendezett Kassán, 1904-ben hivatalos delegáció járt Törökországban (Ferenc József beleegyezésével). Kassa város közgyűlése 1905 május 26-i ülésén 20 000 aranykoronát szavazott meg a város vagyonából arra, hogy az ebédlőház hű mását felépítsék s abba a ház belső berendezését illő módon elhelyezzék. Időközben ugyanis a magyar állam 3000 koronáért megvásárolta a romladozó épület utolsó lakójától az eladásra felajánlott berendezést.

Hamarosan szakemberek érkeztek Rodostóba a lebontás, csomagolás munkájához. A "szorgos" tevékenység eredményeként 29 hatalmas láda telt meg az ingóságokkal. Ezeket "da Rodostó via Fiume" feliratokkal látták el, hajóra rakták. Fiumétől vonaton szállították tovább Kassára, ahová augusztus folyamán már meg is érkezett a küldemény. Mindez 1905-ben történt, egy évvel az újratemetés országos ünnepe előtt. Érthetetlen módon azonban még csak fel sem nyitották a ládákat. Így csak 34 év múlva, 1939-ben derült ki, hogy bizony a csomagolás nem volt tökéletes, a szállítás és a három évtizedes pincebéli tárolás során a stukkók és a festett faburkolat darabjai hatalmas károsodást szenvedtek. De ne siessünk annyira előre – elég baj akadt mindjárt a kezdetek kezdetén is. Először is az derült ki, hogy "elfelejtették" a rodostói épületet felmérni! Ezt igyekeztek sürgősen pótolni: *Müller István* építész, műemlékes szakembert kiküldték a helyszínre, ahol ő már csak az épület egyik felét láthatta, mert a másik részt időközben elbontották. Nagy nehezen azért elkészültek 1907-re a felmérési és helyreállítási tervrajzok, hozzáfoghattak volna az emlékház-másolat felépítéséhez. De nagy vita tört ki arról, hogy vajon hol is lenne az épületnek a megfelelő helye?

Az első világháború kitöréséig nem jutottak dűlőre. A megajánlott tekintélyes summát nyilván elvitte a hadikölcsön... No de mi történt a ládákkal? Az éppen csak frissen megnyitott új múzeumban nem fértek el. Más megoldás híján Bródy Frigyes Fő utcai tágas (és száraznak tartott) pincéjében kaptak "ideiglenesen" helyet. Aztán a háború és következményeinek viharaiiban az illethetéseken szépen elfeledkeztek róla. Szerencsére a háztulajdonos özvegye elővigyázatosságból az impériumváltozásor elfalaztatta azt a pincerészt, ahol a ládák heverték. A titok – titok maradt, mindaddig, amíg az épület földszintjén lévő üzlet új bérlő kezére nem jutott. Neki raktárra is szüksége volt a pincében és 1937-ben rábukkant az elfalazott részre. A ládák mégiscsak előkerültek, és a rájuk mázolt feliratról könnyen kikövetkeztethető volt, hogy mi rejlik bennük. De még ekkor sem nyitották fel egyiket sem. A ládákat végül is 1939 végén, *Mihalik Sándor*, mint új múzeumi igazgató nyitatta fel, megállapítva tartalmuk gyászos állapotát. Mit volt mit tenni, a MOB szakemberei hozzáálltak a konzerváló/restauráló munkának, amely olykor egészen a rekonstrukcióig terjedt. Tizennyolc hónapig dolgoztak a helyreállításon. Időközben végre eldőlt az is, hogy a legalkalmasabb hely a "Kis-Rodostó" felépítésére a Hóhér-bástya terjedelmes udvara. Az ottani múzeumi raktárak órének szolgálati lakására ráépítve tervezte meg Lux Kálmán a közbülső – feljárást is lehetővé tévő – és a felső szintet. Egy helybéli építési vállalkozó 1942/43 folyamán megépítette az emlékházat, s megkezdődött a berendezés felszerelése, majd 1944 elején megnyílt a múzeum. A restaurálás és az építkezés együttesen mintegy 100.000 pengőbe került.

Gondoljunk csak meg: az ebédlőház berendezése az eredeti helyén, 1728-1905 között 177 esztendőn élt át. Tetszhalottként 34 évig pincében rejtőzött. A megóvás időszakát követően viszont csupán néhány hónapig vált megtekinthetővé. 1945 után a "Rákóczi-kultusz" Kassán meglehetősen hosszú ideig szünetelt. Ahogyan ezt *Dercsényi Dezső* az Élet és Irodalom "Visszhang" rovatában, 1976-ban meglehetősen finoman megfogalmazta: "A vezérlő fejedelem ebédlőházának legszebb része negyvenévi 'bujdosás' után felépült Kassán. Ma madártani kiállítás van benne." (A valóságban a Kelet-szlovákiai Múzeum természetrajzi gyűjteményének egyik raktárául szolgált).

Az ottani, meglehetősen elszomorító állapotra a magyarországi restaurátorok akkor figyelhetek fel, amikor a nyolcvanas évek elején a törökországi Rákóczi Emlékmúzeum immár sokadik felújítása alkalmából végre elhatározatott, hogy Tekirad-ban rekonstruálják a berendezést a kassai alapján.

A Tekirdag/rodostói történet sem sokkal megbízhatóbb ugyanis, mint a kassai. Az ebédlőház amúgy is roskadozó épülete helyén az új Törökországban bevezetett építési előírások a gyűlékony, fából készült épületszerkezetek felszámolását írták elő. A régi helyén található épület falán olvasható tábla erről tanúskodik: "Möller István műépítész tanár eredeti felvételei és tervei szerint Gridi Papp Imre építési vállalkozó közreműködése mellett újból épült 1931/32-ben." Az épület tehát megújult, de vajon mi került az eredeti berendezés helyére? Ebben az időben még az eredeti sorsáról sem tudott senki! Teltek-múltak az évek, közbejött egy újabb világháború. Ezt követően a török-magyar diplomáciai kapcsolatok erősödése időszakában időként napirendre került a rodostói emlékhely kérdése is. Ennek volt köszönhető, hogy Péter János akkori külügyminiszterünk ünnepelesen megnyithatta 1968-ban, az emlékmúzeumban a Magyar Nemzeti Múzeum által rendezett kiállítást.

Erről és a környezet állapotáról *Rapcsányi László* közölt lesújtó kritikát az ÉS 1976 március 27-i számában: "Kik számára készült ez a múzeum - kérdi - a Magyarországról látogatóknak? Az iskolai kiállítások is átgondoltabbak, tartalmasabbak, szebbek ennél..."

Mi lenne, ha a külföldieket is, a turistákat, no meg a helybélieket is ide invitálnánk?" Az 1980-as évek elején - mint már szó esett róla - mégiscsak nagyobb szabású felújítás folyt az épületben kívül és belül (lásd a nagyterem részletes helyreállítását a kassai berendezés alapján). A fenntartási, üzemeltetési gondok azonban ezután is rendszeresen felmerültek - fel is fognak merülni.

A helyzetről legutóbb *Pintér Tamás* tudósított, a Műemlékvédelem 2003. évi 3. számában: "A török hatóságok műemlékként tartják nyilván ezeket az épületeket, de ez a tény önmagában nem biztosítja fennmaradásukat, amennyiben nincs gazdájuk és megfelelő funkciójuk." Tőle tudjuk, hogy egy emigráns San Francisco-i magyar csoport 1996-ban Rodostó Alapítványt hozott létre, amelyet 1998-ban Magyarországon is bejegyeztek. Rodostó a török-magyar kulturális munkatervben is szerepel. Ezek a biztató kilátások Tekirdagban. És mi a helyzet Kassán?

A kassai műemlékekről magyar nyelven egyedüli, a közelmúltban megjelent kötet (*Szaszák György*: Kassa műemlékei. Pozsony, 2002.) tudósítása szerint a rodostói házban 1991-ben nyílt meg egy, II. Rákóczi Ferenc életét bemutató kiállítás. Ennek javított kiadása lehet az a bemutató, amely 2006-ban, az újratemetés századik évfordulóján nyílt meg a magyar országgyűlés elnöknőjének jelenlétében. (Csendesesen megjegyzem azonban, hogy a kassai látnivalókról szóló bőséges információs anyagokból hiányzik a Rodostó Ház megemlítése) ■

„Világörökség ifjú kezekben“

■ VIZI GYÖRGY

A VILÁG KULTURÁLIS ÉS TERMÉSZETI ÖRÖKSÉGÉNEK VÉDELMEÉRŐL 1972-BEN ELFOGADOTT UNESCO EGYZEMÉNY ALÁÍRÁSÁNAK 30. ÉVFORDULÓJÁN 2002. JÚNIUS 24-29. KÖZÖTT BUDAPESTEN TARTOTTÁK AZ UNESCO VILÁGÖRÖKSÉG BIZOTTSÁGA 26. ÜLÉSÉT. EZT KÖVETŐEN, EGY ÉVEN ÁT MAGYAR ÜGYVEZETŐ ELNÖKE VOLT A BIZOTTSÁGNAK.

Az ülésen a Bizottság elfogadta a Budapesti Nyilatkozatot. A Nyilatkozat célkitűzései között szerepel többek között a Világörökség tájékoztatói, oktatási, kutatási, képzési és köztudat-formálási stratégiák segítségével történő népszerűsítése is.

A NYILATKOZAT szellemében fogalmazódott meg Kecskeméten 2004-ben a kárpát-medencei magyar tannyelvű építőipari szakközépiskolák X., "Építészeti örökségünk megőrzése" című diákkonferenciáján az a gondolat, hogy a világ kulturális és természeti örökségének védelmére szóló UNESCO egyezmény célkitűzéseit és szellemiségét az egyes helyszínek bemutatásával, minél szélesebb körben ismertessék meg a fiatalokkal.

A gondolat megvalósításához hozzájárult, hogy a Magyar UNESCO Bizottság 2006-ban magyar nyelvre is lefordította és kiadta "A világörökség ifjú kezekben" című tanári oktatócsomagot. Ez az "oktatócsomag, értékes segédeszköz, amely fogékonyabbá teszi a fiatalokat a helyi, nemzeti és nemzetközi értékek, valamint világörökségük megőrzésének fontossága iránt" - írta *Koichiro Matsuura*, az UNESCO főigazgatója a könyv bevezetőjében.

Az oktatócsomagnak a pedagógusok minél szélesebb körében történő megismertetése érdekében egyesületünk tanártovábbképzések szervezését határozta el. Az első továbbképzést 2007. április 5-én *Kovács Ferencné*, az iskola igazgatóhelyettese az Egyesület vezetőségi tagja szervezésében a miskolci Kós Károly Építőipari Szakközépiskolában tartottuk. Fő eleme a magyar nyelvre lefordított, adaptált és a hazai világörökség-helyszínekkel kibővített "Világörökség ifjú kezekben" című tanári kézikönyv ismertetése volt. Ennek elősegítésére dolgozta ki Kovács Fe-

rencné a *Poós László* és *Susa Ágnes* programján alapuló modulfüzetet, amely az osztályfőnöki órák keretében dolgozza fel a tananyagot. Emellett tájékoztatást kaptak a világörökség programról, mint az UNESCO egyik legközismertebb programjáról és a konkrét tantárgyi, osztályfőnöki órákba vagy foglalkozásokba beépíthető lehetőségekről.

A rendezvény sikerét látva az Egyesület 2007/2008 tanévre országos továbbképzés sorozatot indított négy helyszínnel (Schulek F. Szakközépiskola s Pogány F. Szakközépiskola Budapest, Gáspár A. Szakközépiskola Kecskemét, Pollack M. Szakközépiskola Pécs).

A továbbképzéseken résztvevők megkapják a tankönyveket is. A továbbképzés kifejezetten nyitott minden érdeklődő intézmény, szakember (pl. civil szervezet képviselője) számára. A továbbképzések alkalmával a rendező iskolákban kiállítás keretében bemutatták a magyarországi helyszíneket ismertető Világörökségünk képanyagot. A továbbképzések bekerültek a NSZFI által támogatott 2007/2008 tanév pedagógus továbbképzések közé.

A kötet elején részletes útmutatás található a könyv, illetve az egyéb audiovizuális anyagokkal kiegészített oktatócsomag használatáról. Az oktatási megközelítés leginkább integráltan javasolt, főként az osztályfőnökök, a természettudományokat, a történelmet, földrajzot s az idegen nyelveket tanító pedagógusok számára.

A diákok számára ajánlott a feladatok megbeszélése, a kutatómunka, a gyakorlat, a vizuális foglalkozás, valamint elengedhetetlen, hogy a világörökségi helyszínekre ellátogassanak.

További információkat a Magyar UNESCO Bizottság és a Porta Speciosa Egyesület honlapján, a www.unesco.hu és www.portaspeciosa.hu címen talál az érdeklődő. ■

Tervek – és ami megvalósult Esztergomban

A 2002-ben alakult Esztergomi Városszépítő Alapítvány fő célja, hogy a városban történő fejlesztések mellett gondot fordítson a régi emlékek, értékek megőrzésére. Elsősorban a műemléki belváros területén álló, illetve a kiemelt városképi védelmet élvező területen található házak felújítását kíséri figyelemmel. A magánkézben levő régi épületek, épülettartozékok (kapu, homlokzatdíszek, bádogos szerkezetek, nyílászárók, belső udvarok) eredetihez közeli állapotának visszaállításához nyújtott segítség ösztönzőleg hat a tulajdonosokra. Ezért támogatja, hogy az önkormányzat által biztosított keretből pályázat útján kapjanak a tulajdonosok vissza nem térítendő támogatást a felújításhoz. Az elmúlt négy évben több lakóház öltözött új ruhába, két épület pedig visszanyerte hajdani kialakítását az alapítványi közreműködésnek köszönhetően. Az adományokból az Alapítvány *virágosítási* akciót (Virágos Esztergomért) hirdet minden tavasszal, melynek keretében több száz tő egynyári virágot ültetnek ki

a városban. Az Alapítvány támogatja a hagyományosan megrendezendő *ifjúsági városvédő tábort*, munkájával segíti a *helytörténeti oktatás* bevezetését, a művészeti élet jeles képviselőinek kiállításain vesz részt, kisebb kiadványokat készít. (Helytörténeti tankönyv írása, Bajor Ágost képeslevegőlap gyűjtemény kiadása stb.) A Kuratórium tagjai elhivatottan dolgoznak azért, hogy a hagyományok tovább éljenek, és a város építészeti és természeti örökségét méltóképpen őrizze meg az utókor számára.

Az EVA első elnöke *Ráday Mihály*, tagjai: *Beer Miklós* püspök, *dr. Prokopp Mária* művészettörténész, *Meggyes Miklósné* pedagógus, *dr. Horváth István* régész, *Balla András* fotóművész, *Tétényi Éva* építész, valamint titkára *Tóth Franciska* bölcsész, akik a saját területükön eddig is sokat tettek azért, hogy a város emlékei fennmaradjanak. Az Esztergomi Városszépítő Alapítvány a továbbiakban is szeretné folytatni elkezdett munkáját, annál is inkább, mivel a térségben előkészítés alatt áll egy világörökségi program.

Móttó: „Közös jövőnk a fenntartható fejlődés“

Újjászerveződik a BVE Környezetvédelmi csoportja

A BUDAPESTI VÁROSVÉDŐ EGYESÜLET MÁRCIUSBAN ÚJJÁSZERVEZI KÖRNYEZETVÉDELMI CSOPORTJÁT. A FŐBB CÉLOKAT VÁNDOR ÉVA, A TAGOZAT ÚJ VEZETŐJE FOGLALTA ÖSSZE.

Talán a legnehezebb a gondolkodásmódbeli váltás, tudatformálás, vagyis a környezeti tudatosságra nevelés, mely a tudatos életforma váltáshoz, fogyasztásunk, termelésünk fenntarthatatlan formáinak felismeréséhez és átalakításához vezethet, megváltoztatva gondolkodást és ezáltal a cselekvést is. Ezzel a felvilágosító elméleti munkával helyi sajátosságokra irányítja a figyelmet, és gyakorlati példákban, egyszerű könnyen követhető, "lépésről-lépésre" megoldásokkal törekszik elérni a nagyobb célt, azaz megnyerni a lakosság szimpátiáját és együttműködését.

Ezért tervezzük a "Napóra" programot, amelynek keretén belül gyermek- és ifjúsági táborokat keresünk fel. A munkacím arra utal, hogy ahogyan az óra körbejár, úgy szeretnénk mi is ezzel a programmal eljutni mindenkihez. A gyermekek közreműködésével lehet a már kialakult felnőtt-szemléletet is módosítani. Ami élményt a táborból hazavisz, egyszerű dolgokat, (pl.: szelektív hulladékgyűjtés) otthon is alkalmazza, a szülő pedig – pozitív értelemben – "rákényszerül", hogy kövesse a gyermek elvárásait. A táborban bemutatott ismertető programok, képanyagok –

a fenntartható fejlődés szintjükre lebontott kis feladatai – arra a szemléletre alapoznak, hogy a gyermek az öt körülvevő világot saját tapasztalatain keresztül ismerhesse meg.

A mi szemléletünk a gyermek és környezete pozitív érzelmi viszonyának kialakulását feltételezi, hiszen a gyermek érzelmi vezéreltségű, amit szeret, arra figyelmeztetés nélkül is vigyáz. Megszerettetjük velük a fákat, a műtárgyakat, az épületeket, hidakat stb., funkcióik bemutatásával, s akkor már értékeli és óvja, és ezt a szemléletet fogja önkéntelenül is továbbadni környezetének. Elsősorban otthon, azután pajtásai, később barátai, és leendő családjá körében.

Móttó: „A tanulás ne lecke legyen, hanem szívdobogtató élmény!“

József Áttila

A 10-15 éves korosztálynál már lehet a táborozásra való felkészülés feladata, hogy írják össze lakókörnyezetük helyi értékeit (pl.: kikről neveztek el utcát és miért, kiknek a köztéri szobrai láthatók kerületükben, lakóhelyükön, stb.). Ebben – ezek történetét megismertetve, és játékos formában elindítva a közös munkát – részt vehetnek a helyi városvédők is. Reméljük, hogy a "Napóra" program hatással lesz a jövő generációjának felelősség-tudatos gondolkodásmódjára.

E számunk szerzői:

Buzás Gergely régész
MNM Mátyás király Múzeum, Visegrád
Buzinkay Péter, dr. művészettörténész
KÖH, Műtárgyfelügyeleti Iroda vez.
Éri István régész
Jósvainé Dankó Katalin régész, ig.
MNM Rákóczi Múzeuma

Hadnagy Zoltán újságíró
László Csaba régész
KÖH
Nagy Zoltán újságíró, főszerk.
KÖH, Örökség
Tahi Tóth Ilona építész, ter. felügy.
KÖH, Budapesti Iroda

Tóth Zsolt történész
KÖH, NEKB
Turok Margit művészettörténész,
KÖH, Műtárgyfelügyeleti Iroda
Vizi György elnök
A Porta Specioza Egyesület

ÖRÖKSÉG - A Kulturális Örökségvédelmi Hivatal tájékoztatója - ISSN 1786-7894

Felelős kiadó: dr. Mezős Tamás elnök; Szerkesztőbizottság: Balázsik Tamás, Bálint Marianna, Bugár-Mészáros Károly, Deák Ildikó, dr. Deme Péter (elnök), dr. Durczy Zsuzsanna, Farbakyné Deklava Lilla, Hack Róbert, Nagy Gábor, Nagy Levente, Özveggy Györgyi, Róna Katalin, Turok Margit;
Főszerkesztő: Nagy Zoltán

A szerkesztőség címe: 1014, Budapest, Szentháromság tér 6; Telefon: 224-5281, fax: 224-5282, e-mail: orokseg@koh.hu
Laptervező: Lelkes Design Bt., e-mail: dlelkes@t-online.hu; Nyomdai kivitelezés: Mester Nyomda Kft. Telefon: 455-5050

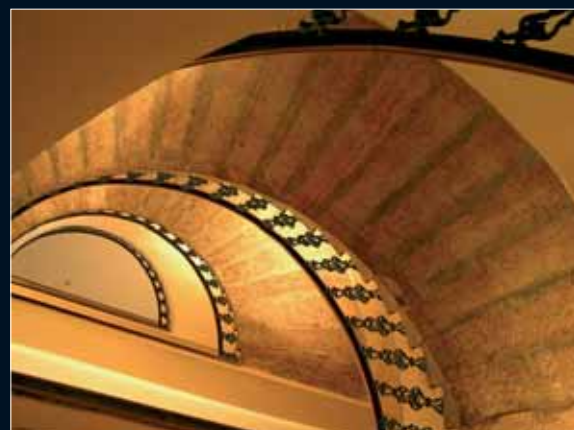

Rekonstruált reneszánsz konyha a sárospataki Rákóczi-várban (részletek)
Fotók: Váradi László

A hajdani Hiemer-Jankovics-Bernádi kúria dísztermének állapota 2007 őszén

Fotó: Nagy Zoltán

A Király utcai ház felújított lépcsőháza

Fotó: Tahi Tóth Ilona